

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Názory středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou

Bakalářská práce

Autor: Martin Knytl
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor: Martin Knytl

Studium: P14P0488

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Názory středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou**

Název bakalářské práce AJ: Opinions of high school youth on the relationship between media and criminality

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce nejprve charakterizuje mládež jako sociologickou kategorii se zaměřením na současnou středoškolskou mládež. Dále se zabývá médii, jejich funkcemi a významem. Pozornost je soustředěna na média audiovizuální, jejich charakteristiku a vliv na chování mládeže, respektive na trestnou činnost. V empirické části bakalářské práce je zrealizován kvantitativně orientovaný výzkum, dotazníkové šetření zjišťující a vyhodnocující názory středoškoláků na vztah mezi médii a kriminalitou.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0 GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0 KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. Sociální patologie. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1 KRAUS, Blahoslav. Sociální deviace v transformaci společnosti. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, 210 stran. ISBN 978-80-7435-575-2 KRAUS, Blahoslav. Středoškolská mládež a její svět na přelomu století. Brno: Paido, 2006, 156 s. ISBN 80-7315-125-1 MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8 SAK, Petr a Jiří MAREŠ. Člověk a vzdělání v informační společnosti: [vzdělávání a život v komputerizovaném světě]. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 290 s. ISBN 978-80-7367-230-0 SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace. Vyd. 1. Praha: Svoboda Servis, 2004, 240 s. ISBN 80-86320-33-2

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Oponent: Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího práce prof. PhDr. Blahoslava Krause, CSc. samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 4. 5. 2017

Martin Knytl

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a vstřícný přístup během tvorby této práce. Rovněž děkuji učitelům středních škol a respondentům za ochotu spolupracovat při dotazníkovém šetření.

Anotace

KNYTL, Martin. *Názory středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 67 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce je zaměřena na mládež, kriminalitu a média. Teoretická část charakterizuje mládež z pohledu sociologie, psychologie, trestního práva a popisuje současnou středoškolskou mládež. Dále se zabývá kriminalitou, příčinami a podmínkami jejího vzniku, ale také jejími druhy. Pozornost je rovněž soustředěna na média, jejich funkce a druhy. V další části práce je popisován vztah mezi médii a kriminalitou, ale též úloha audiovizuálních médií a mládeže v tomto vztahu. V empirické části je představen kvantitativně orientovaný průzkum formou dotazníkového šetření, který zjišťuje a vyhodnocuje názory středoškoláků na vztah mezi médii a kriminalitou.

Klíčová slova: mládež, kriminalita, kriminální chování, média, vliv médií, nebezpečné jevy v prostředí internetu

Annotation

KNYTL, Martin. *Opinions of high school youth on the relationship between media and criminality*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 67 pp. Bachelor Degree Thesis.

This Bachelor thesis is focused on the youth, criminality and the media. A theoretical part characterizes the youth from the point of view of sociology, psychology, criminal law and describes the contemporary youth at secondary schools. The work deals with not only a definition of criminality, but also with its causes, conditions of formation and classes. The attention is also aimed at the media, its functions and kinds. The next part delineates the relationship between the media and criminality, but also the role of the audio-visual media and the youth in this relationship. The practical part shows quantity-oriented research in the form of a questionnaire survey which discovers and evaluates the opinions of the secondary school youth on the relationship between the media and criminality.

Keywords: the youth, criminality, criminal behavior, the media, media impact, dangerous phenomena on the Internet

OBSAH

Úvod	8
1 Pojetí mládeže.....	9
1.1 Mládež jako sociologická kategorie	9
1.2 Psychologická specifika adolescence	12
1.3 Současná středoškolská mládež.....	15
1.4 Trestněprávní ukotvení mládeže.....	17
2 Kriminalita jako sociálně patologický jev.....	19
2.1 Charakteristika kriminality	19
2.2 Příčiny a podmínky kriminality	22
2.3 Druhy kriminality	25
3 Média.....	30
3.1 Charakteristika médií.....	30
3.2 Členění a druhy médií.....	33
4 Vztah mezi médii a kriminalitou	38
4.1 Vliv médií na kriminální chování.....	38
4.2 Mediální obraz kriminality	40
4.3 Kyberkriminalita a nebezpečné jevy v prostředí internetu	43
5 Průzkum názorů středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou	48
5.1 Projekt průzkumu	48
5.2 Analýza a interpretace výsledků	51
5.3 Shrnutí	57
Závěr	59
Seznam použitých zdrojů	61
Přílohy.....	68

ÚVOD

Média patří mezi hlavní prostředky komunikace dnešní doby. Neumožňují nám pouze komunikovat, ale rovněž čerpat informace či poznávat blízké okolí a celý svět. Hlavními recipienty je tzv. informační generace tvořená převážně mládeží, která je v mediálním prostoru velmi aktivní. Užívání médií má i své stinné stránky. Jsou vhodným prostředkem manipulace, ovlivňování masy lidí, vykládání senzací a poukazování na neštěstí druhých. Pro současnou dobu jsou média skvělým prostředím pro anonymní způsobování problémů a páchání trestné činnosti.

Dosavadní výzkumy, studie i policejní statistiky poukazují na téma vztahu mezi médii a kriminalitou. Kriminalita je médii vykládána spíše jako senzace, jako určitá činnost, která přitáhne pozornost velkého množství lidí. To může být důvodem, proč je médii prezentována spíše násilná kriminalita, v čele s vraždami, než všechny ostatní druhy kriminality. Takováto prezentace je ovšem velmi zavádějící z toho důvodu, že násilná kriminalita netvoří největší podíl na celkově registrované kriminalitě. Velký rozmach v mediálním prostředí představují nebezpečné jevy kriminální povahy a kyberkriminalita.

Tato práce si ve čtyřech kapitolách udává za cíl teoreticky popsat mládež jako hlavní aktéry mediálního světa, jejich sociologická, psychologická a další specifika, fenomén kriminality, její charakteristiku, příčiny, podmínky a druhy. Dále je popis zaměřen na existující média, jejich druhy, funkce a vliv na jedince. Stěžejní teoretickou kapitolou je samotný vztah mezi médii a kriminalitou.

Cílem páté, empiricky zaměřené, kapitoly je zmapovat názory středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou, resp. uvést stanoviska středoškoláků na mediální obraz kriminality a na vybrané nebezpečné jevy kriminální povahy, jež se vyskytují v prostředí internetu. Samotné zmapování názorů je uskutečněno anonymním dotazníkovým průzkumem, který je založen na hypotézách ověřujících dosavadní zjištění.

Práce by mohla sloužit pro obecnou osvětu, ale především pro středoškolské pedagogy, kteří mají za úkol vychovávat studenty k bezpečnému používání médií a bezpečné orientaci v mediálním prostoru.

1 POJETÍ MLÁDEŽE

Mládež tvoří širokou skupinu obyvatelstva. Nicméně velikost této skupiny nelze jednoznačně určit. Důvodem je neexistující celistvá definice, jež by byla využitelná ve více oborech, ve kterých mládež vystupuje jako cílová skupina. Proto je úkolem první kapitoly čtenáři přiblížit jednotlivá pojetí mládeže a vymezit středoškolskou mládež, které se týká průzkum této práce.

1.1 Mládež jako sociologická kategorie

Termín mládež představuje sociokulturní jev a kategorii jedinců, která se od ostatních jistým způsobem odlišuje. Pro popis využijeme Velký sociologický slovník (1996, s. 635–636), který označuje mládež jako nepřesně ohraničenou věkovou skupinu, nebo jako sociální kategorii vymezenou specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky. Zároveň doplňuje, že životní cyklus nazývaný mládí je spojovatelem jedinců moderní společnosti, kteří se nacházejí v období mezi dětstvím a dospělostí. Jejich dětská závislost na jiné osobě se mění v částečnou samostatnost, čímž dochází k postupnému přijímání role dospělého. V této fázi života je typické, že probíhá sociální zrání, upevňování určitých postojů a některých sociálních rolí, jež mohou být hybnými silami přinášející inovace i napětí.

Zmíněné znaky u mládeže jako sociální kategorie jsou pro sociologii přednější, jelikož vyznačují začátek nebo konec psychologických, fyziologických či sociálních procesů.

Z hlediska věku je mládež velmi nesourodá. Dolní věková hranice patnácti let je v zásadě přijímána napříč spektrem autorů i mezinárodních organizací, ovšem to se nedá říci o horní věkové hranici. Existují takovéto názory na věkové rozmezí mládeže:

- Průcha, Walterová a Mareš: 15–25 let;
- UNESCO: 18–26 let;
- OSN: 15–24 let;
- B. Kraus: 15–25 (30 let), přesné určení závisí na ukončení profesní přípravy, přičemž hranice třiceti let se týká vysokoškolských studentů;
- P. Ondrejko: 13–32 let, horní hranice je určena v momentě ukončení procesu dospívání, kdy je jedinec zapojen do souvislého pracovního procesu

a uzavření manželství. Nýbrž praxe vypovídá o opakovaném oddalování konce dospívání, což znamená, že člověk je stále příslušníkem skupiny mládež (Kraus, 2006, s. 10).

Období mládeže s sebou přináší řadu aktivit. Mezi hlavní patří příprava na budoucí profesi a samostatný život, osvojování si společenských pravidel a mechanismů, utváření hodnotového systému či nabývání sociálních rolí. Příprava na profesi je dlouhodobým procesem, který de facto začíná před opuštěním základní školy. Tady je jedinec vystaven životnímu rozhodnutí, které zapříčiní pravý začátek jeho profesní přípravy a následného zaměření. Po absolvování zvoleného typu střední školy je na mládeži samotné, jakou cestou se dále vydá. Jednak se může zařadit do pracovního procesu, kde se adaptuje na pracovní podmínky, plní role dle pracovní hierarchie a jejich život se začíná ubírat jiným směrem, či jít vpřed stávající vzdělávací cestou v podobě vysoké školy. Jakékoliv stanovisko poskytuje kontakt s realitou, do které se musí mládež dostat, aby se mohla dále rozvíjet a přijímat hodnoty společnosti (Kraus, 2006, s. 9–12).

Souhrnně můžeme říci, že výše uvedené aktivity jsou součástí sociálního zrání, které P. Sak (2000, s. 35) definuje takto: „Sociální zrání je proces vývojových změn jedince, který probíhá pod tlakem měnící se sociální pozice a rolí, vedoucí k postupné proměně objektu společenské péče ve společenský subjekt. Probíhá ve dvou základních rovinách, v oblasti vědomí a v rovině osvojování si sociální kompetence“.

Uvádí se, že sociální zrání má v době mládí blízko k individualizaci, kdy je snahou jedince se odlišit od ostatních, najít sám sebe, naplánovat si způsob svého života či si vhodně vybírat, i když pod tlakem, z četné nabídky možností, které svět nabízí. Svoji funkci zde tedy plní jedincovo autonomní chování (Kraus, 2006, s. 17).

Své místo v problematice též zaujímá sociální vývoj, resp. socializace, během které dochází k osvojování si pravidel chování, souboru názorů, hodnot a postojů s cílem stát se plnohodnotným členem společnosti. Jde o kontinuální proces, ve kterém má své místo, ve vztahu k jedinci, primárně rodina, sekundárně party, vrstevnické skupiny a subkultury mládeže (Hewstone, Stroebe, 2006; Kabátek, 1994; In: Smolík, 2010, s. 21). Socializace se skládá ze dvou stránek, které předkládá A. Kabátek (1994):

1. Ontogenetická stránka – je vztažena k utváření osobnosti. Člověk se musí přizpůsobit kultuře (přesněji radě subkultur, do nichž se rodí nebo dostává postupem času) přinejmenším proto, aby mohl v daném prostředí působit;

2. Sociogenetická stránka – je vztažena k vývoji lidského druhu. Socializace v tomto ohledu směřuje k utváření nových generací schopných převzít kulturu (subkulturu) dané společnosti (komunity) a kontinuálně i diskontinuálně v ní pokračovat.

V rámci kultury dané společnosti může mládež reprezentovat její odnože, tedy subkultury. V obecné rovině je pojem subkultura definován jako „soubor specifických norem, hodnot, vzorů chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, případně tzv. dominantní či hlavní kultury, jíž je tato skupina konstitutivní součástí“ (Velký sociologický slovník, 1996, s. 1248). Pokud mluvíme o subkultuře mládeže, měli bychom spíše využívat množné číslo, tedy subkultury mládeže. Důvodem je fakt, že neexistuje jedna jediná subkultura mládeže. Každá se liší svým specifickým způsobem chování, sklonem k určitým hodnotovým preferencím, akceptováním či zavrhováním určitých norem a životním stylem odrážející podmínky života. Jedince jedné subkultury něco spojuje a zároveň je odlišuje od ostatních subkultur. Aspekty dané subkultury mládeže tkví především v jejich životním stylu, vztahu vůči kontrakultuře, scéně i identitě (Smolík, 2010, s. 35–39).

J. Smolík (2015, s. 11–12) se navíc domnívá, že v prostředí subkultur mládeže sehrává roli tzv. kult mládí zahrnující mezi mládež i jedince, kteří by do této skupiny před desítkami let nepatřili. Projevuje se snahou zůstat mladý, být ve všem módní, jít vpřed spolu s dobou či spotřebním chováním. Dále autor uvádí dvě strategie vyjadřující kult mládí:

1. Udržení si mladého životního stylu způsobem, kdy se jedinec identifikuje s atributy období, kdy mladým skutečně byl, tj. drží se spotřebního stylu z období svého dospívání, což znamená poslech určitého hudebního žánru, konzervativní způsob oblékání ve vztahu vůči novým trendům (módní styl vlastního mládí), vyhledávání partnerek v určitém (osvědčeném) typu prostředí (koncerty určitého druhu hudby, autorská čtení či přednášky sledovaného literárního žánru atp.);
2. Udržení si mladého životního stylu neustálým přizpůsobováním se novým trendům. V této strategii jedinec sleduje nové trendy, které jsou charakteristické pro „mladé“. Tyto trendy jsou v oblékání, hudbě, technice (typicky využívání iPhonů, tabletů), kosmetice, wellness atp.

Pro shrnutí sociologického pohledu na mládež se opíráme o H. Exnerovou (1996) a A. Fázika (1977) těmito závěry:

- Zrychluje se dospívání mládeže, ale na druhou stranu se prodlužuje doba nutného sociálního zrání, zařazení se do společnosti dospělých, příprava na povolání;
- Zhoršují se společenské podmínky nutné pro zdravý rozvoj a uplatnění mladé generace;
- Mládež je jevem proměnlivým v prostoru a čase;
- Mládež určité konkrétní společnosti nepředstavuje jen monolitní celek, ale je bohatě vnitřně diferencovaná;
- Mládeži se podbízí konzumní způsob života.

I když byly oné závěry publikovány před více než dvaceti lety, můžeme je stále považovat za aktuální. Lze jen dodat, že dotyčné procesy působí u mládeže více a více intenzivněji.

Mládež představuje atraktivní oblast pro bližší zkoumání. Proto existuje vědní subdisciplína sociologie, sociologie mládeže, která se podrobněji zabývá studiem mládeže. P. Ondrejko (1994, s. 13) ji definuje jako „vědní disciplínu analyzující interakce a vztahy mládeže mezi sebou, vzájemné vztahy mládeže a jednotlivých skupin, s jinými společenskými a věkovými skupinami, s organizacemi, stejně jako mnohostranné a vzájemné vztahy mezi mládeží a globální společností, na pozadí vzniku a utváření hodnot, norem, postojů a vzorů, jakož i skupinotvorného procesu“.

1.2 Psychologická specifika adolescence

Psychologické disciplíny s termínem mládež nepracují. Pro své účely využívají pojem adolescence jako jeho obdobu. Ten je odvozený z latinského slova *adolescere*, jež znamená dorůstat, dospívat či mohutnět. Na adolescenci nahlížíme podobně jako na mládež, jelikož ji označujeme obdobím mezi dětstvím a dospělostí.

Evropská literatura využívá pro popis této vývojové doby oddělovaný pojem pubescence (v české terminologii dospívání), který mnozí autoři propojují s pojmem adolescence (v české terminologii mládí). Adolescenci chápeme tedy jako dospívání a mládí současně (Macek, 2003, s. 9–10). Je též možno na ni nahlížet jako na druhou fázi dospívání.

Věkové rozmezí adolescenta se liší na základě výkladu. Přední autoři jako je P. Macek, M. Vágnerová či J. Langmeier s D. Krejčířovou interpretují adolescentní věk následovně:

- P. Macek (2003, s. 35–36):
 - 1) Časná adolescence: 10 (11) – 13 let;
 - 2) Střední adolescence: 14 – 16 let;
 - 3) Pozdní adolescence: 17 – 20 let či déle.
- M. Vágnerová (2005, s. 323–326):
 - 1) Raná adolescence: 11 – 15 let;
 - 2) Pozdní adolescence: 15 – 20 let.
- J. Langmeier a D. Krejčířová (2006, s. 143):
 - 1) Období pubescence: 11 – 15 let, které se dále dělí na dvě fáze:
 - a) Fáze prepuberty;
 - b) Fáze vlastní puberty;
 - 2) Období adolescence: 15 – 22 let.

Pozdní adolescence dle Vágnerové a střední s pozdní adolescencí dle Macka jsou pro potřeby práce těmi důležitějšími obdobími, a proto si je vystihneme.

Dotyčná období adolescence znázorňují dobu, kdy se jedinci odlišují od ostatních, především svými názory či chováním, oblékáním a specifickým životním stylem, ale zároveň chtějí někam patřit a na něčem se podílet. Dochází k důležitým psychosociálním proměnám. Ve vztahové rovině je větší důraz přikládán vrstevníkům a partnerstvím než rodině, od které se adolescent částečně separuje, i když je ve většině případů na ni ekonomicky závislý. Pokud je jedinec na rodině ještě finančně závislý, znamená to, že nebyla ukončena jeho profesní příprava.

U adolescentů hraje také svoji roli vývoj poznávacích funkcí. Klesá schopnost živých obrazů, což způsobuje změny ve vnímání. Naopak se vylepšuje styl myšlení, který je nyní pružný a otevřený. Fluidní inteligence, tj. schopnost nalézat nová řešení logických problémů, se ve vývoji rozumových schopností dostává na vrchol. Myšlení taktéž přivádí adolescenty k otázkám své existence, života, vytvoření názoru o světě a jeho problémech, hodnot a ideálů (Skorunková, 2013, s. 56).

Velký význam v této etapě života přikládáme rozvoji vlastní identity, který je leckdy spojován s pojmem adolescentní krize. V podstatě nejde o krizi, ale spíše o transformaci hodnot, názorů, pocitů, vztahů daného jedince. Cílem hledání vlastní identity je nalézt odpověď na otázky „Kdo jsem?“ a „Kam směřuji?“. J. Marcia,

na základě zpracovaných myšlenek E. Eriksena, stanovil čtyři stavy vývoje identity, které jsou rozlišeny podle toho, zda člověk vnímá svou identitu jako problém a zda již dospěl k nějakému řešení:

- Dosažená identita – lidé s tímto statutem prošli krizí identity, obdobím aktivního kladení otázek a sebeurčováním. Zaujali ideologické pozice, ke kterým sami dospěli, a zvolili si povolání. Přehodnotili náboženská a politická přesvědčení svých rodin a odložili ta, která neodpovídala jejich identitě;
- Přejatá identita – lidé zaujali profesionální a ideologické pozice. Akceptovali bez námitek náboženské vyznání své rodiny, o politice moc nepřemýšlí. Působí dojmem, že by byli ztraceni při určitých událostech;
- Moratorium – zaujímají ho mladí lidé uprostřed krize, kteří hledají odpovědi. Nachází se v konfliktu mezi očekáváním rodičů a svými plány;
- Difuze identity – jedná se o lidi, kteří buď prožili nebo neprožili krizi identity. Mají však nestabilní sebepojetí (Atkinsonová, 2003, s. 102–103).

Adolescence bývá předmětem různých teoretických diskuzí z důvodu polemiky pohledu na toto období. Je adolescence specifickou, kvalitativně odlišnou fází ontogenetického vývoje či je kontinuální součástí životní dráhy člověka? Jestli se jedná o možnost první, je nutno svést onu specifičnost a odlišnost. Východiskem je koncept vývojového úkolu R. J. Havighursta, jenž zahrnuje potřeby a očekávání společnosti, ve které jedinec žije, stejně jako jeho individuální potřeby a očekávání. Společnost (či kultura) nabízí jedincům osvědčené vzorce chování, díky kterým lze vývojový úkol splnit. Vývojové úkoly byly řadou autorů upřesněny, nicméně P. Macek (2003, s. 16–17) nabízí jejich uzpůsobenou verzi:

- Přijetí vlastního těla, fyzických změn, včetně pohlavní zralosti a pohlavní role;
- Kognitivní komplexita, flexibilita a abstraktní myšlení – schopnost aplikovat intelektový potenciál v běžné každodenní zkušenosti;
- Uplatnění emocionálního a kognitivního potenciálu ve vrstevnických vztazích, schopnost a dovednost vytvářet a udržovat vztahy s vrstevníky obojího pohlaví;
- Změna vztahů k dospělým (rodičům, dalším autoritám) – autonomie, popř. vzájemný respekt a kooperace nahrazuje emocionální závislost;

- Získání představy o ekonomické nezávislosti a směřování k určitým jistotám, které s ní souvisejí – k volbě povolání, k získání základní profesní kvalifikace, k ujasnění představ o budoucí profesi;
- Získání zkušeností v erotickém vztahu, příprava pro partnerský a rodinný život;
- Rozvoj intelektu, emocionality a interpersonálních dovedností zaměřených ke komunitě a společnosti – tj. získání kompetence pro sociálně zodpovědné chování;
- Představa o budoucích prioritách v dospělosti – důležitých osobních cílech a stylu života;
- Ujasnění hierarchie hodnot, reflexe a stabilizace vlastního vztahu ke světu a k životu (světový názor).

Obecně lze konstatovat, že adolescentní období je u konce, pokud byla dovršena psychologická (dosažení vlastní autonomie), sociologická (role dospělého) a pedagogická (ukončení vzdělávání a získání profesní kvalifikace) kritéria (Macek, 2003, s. 9).

1.3 Současná středoškolská mládež

„Sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 let do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých“ (Průcha a kol., 2003, s. 125). Tak definuje Pedagogický slovník mládež. Pro naši problematiku je ovšem důležitější mládež středoškolská, která obvykle představuje jedince ve věku od 15 let do 19 let, kteří se účastní středoškolského vzdělávání.

V České republice existují tři základní typy středních škol, které poskytují vzdělání všeobecného nebo odborného charakteru, jejichž absolvováním mohou absolventi získat střední vzdělání, střední vzdělání s maturitní zkouškou či střední vzdělání s výučním listem. Jedná se o gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště. Pro zajímavost si z Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávání v České republice v roce 2015 (2016, s. 89) můžeme uvést, že ve školním roce 2015/2016 studovalo dohromady 361 823 studentů, z nichž bylo 269 401 středoškoláků chystajících se na maturitní zkoušku, 90 221 učňů a 2 201 studentů, kteří se připravovali na pouhé ukončení středního vzdělávání.

Soudobá středoškolská mládež se setkává s různými problémy každodenního života. Na prvním místě většinou bývá škola, ke které většinou nemají tak kladný vztah. Studenti jsou nespokojeni se svým prospěchem, cítí se přetíženi a nespravedlivě hodnoceni, nezvládají učivo, mají problémy v jednotlivých předmětech, jako je například matematika. Ta v současnosti představuje jakéhosi „strašáka“, jelikož byla zavedena jako předmět, ze kterého se bude muset od školního roku 2020/2021 povinně, společně s českým a cizím jazykem, skládat maturitní zkouška.

Nesmíme však opomenout, že středoškoláci nejsou jediní, kteří zažívají problémy. Relativně zažitý problém představují pro školy samotní studenti. Ti jsou roztěkaní, znudění, nic je nezajímá, raději se aktivně věnují komunikaci přes sociální sítě či prohlížení si internetu, i během vyučovací hodiny. Později však za své problémy, které jsme vyjmenovaly v předchozím textu, „obviňují“ někoho jiného, resp. učitele.

Otázka, která může u středoškolských studentů, především maturantů, vyvolat nepříjemnosti, souvisí s vysokoškolským studiem. Někteří pocítují obavy, zdali vůbec budou na vysokou školu přijati. Když přijati jsou, objevuje se strach z budoucnosti, který vyvolává nejistotu z možného uplatnění a finančního zajištění. V poslední době se kromě toho velmi často ukazuje, že mládež není spokojena se svým výběrem vysoké školy, a proto se raději uchyluje k ukončení stávajícího studia a volbě nového. V jiných případech ukončuje studium úplně a zařazuje se do pracovního prostředí.

Dalším zdrojem nesnází nejen ve školním prostředí je tzv. rizikové chování, které je charakteristické pro období adolescence. Jde o chování, které představuje riziko poškození zdraví, sociálního nebo psychologického fungování jedince, ale také společnosti. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) se i přes širokou problematiku snaží předcházet jevům, které pod rizikové chování spadají. V Národní strategii primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013–2018 (2013, s. 9) MŠMT uvádí následující formy rizikového chování, u kterých se snaží předcházet rozvoji rizik:

- Interpersonální agresivní chování – agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- Delikventní chování ve vztahu k hmotným statkům – vandalismus, krádeže, sprejství a další trestné činy a přečiny;
- Záškoláctví a neplnění školních povinností;

- Závislostní chování – užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;
- Rizikové sportovní aktivity, prevence úrazů;
- Rizikové chování v dopravě, prevence úrazů;
- Spektrum poruch příjmu potravy;
- Negativní působení sekt;
- Sexuální rizikové chování.

Středoškoláci také narážejí na potíže v rámci vztahů s rodinou, vrstevníky či partnerkami/partnery. Může se jednat např. o pocity osamění, nevýznamné spory, nepřijetí od druhého člověka, zklamání, nesplněné touhy a naděje, což může vyvolat různé druhy úzkosti a depresivních stavů (Kraus, 2006, s. 94–103).

Trávení volného času představuje další oblast zájmu u středoškolské mládeže. Na základě Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) z roku 2015, kterou organizuje Švédská rada pro alkohol a jiné drogy, Česká republika se na ni podílí od roku 1999 a cílovou skupinu tvoří 16letí studenti, lze konstatovat, že surfování na internetu je primární činností ve volné čase. Na druhém místě je aktivní sportování a třetí místo zaujal trávený čas s přáteli venku, např. v obchodních centrech, parku, hřištích apod. Pro mládež již není tak atraktivní chodit ven za zábavou či si přečíst nějakou zajímavou knížku (Chomynová, Csémy, Mravčík, 2016, s. 12).

1.4 Trestněprávní ukotvení mládeže

V trestněprávním pojetí je vymezení mládeže snadným úkolem. Česká trestněprávní legislativa uvádí tento termín jako společného jmenovatele pro pojmy dítě a mladistvý, přičemž druhý zmiňovaný výraz má pro potřeby práce větší váhu z důvodu věkové podobnosti ke středoškolské mládeži. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, dále ZSM) dle § 2 odst. 1 písm. c) definuje mladistvého jako „toho, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku“. „Tj. osoba již trestně odpovědná, ale její postavení v trestním řízení je oproti starším pachatelům výrazně modifikováno“ (Zoubková, 2011, s. 114).

Dítětem je podle zmiňovaného § 2 jedinec do patnáctého roku věku, který spáchal čin jinak trestný a zároveň nedosáhl patnácti let (§ 2 odst. 1 písm. b) zákona

o soudnictví ve věcech mládeže). Pro takového jedince je charakteristické, že pro svůj nízký věk není trestně odpovědný.

Rozdíly ve výkladu můžeme spatřit v okamžiku, kdy porovnáváme zákon o soudnictví ve věcech mládeže a trestní zákoník (dále TrZ). ZSM rozlišuje dítě a mladistvého, kdežto zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník hovoří pouze o dítěti jako o člověku, který je mladší osmnácti let, pokud tento zákon neformuluje osobu dítěte jiným způsobem (§ 126 trestního zákoníku).

V odvětví trestní práva, kriminologie či penologie využívají odborníci a činné orgány provádějící dané právní úkony pro vymezení mládeže, která se dopustila nějakého činu, též jiné pojmy. Autoři O. Matoušek a A. Matoušková (2011) a I. Zoubková (2011) uvádějí tyto formulace:

- Nedospělý (nezletilý) pachatel – dítě, které není z důvodu věku trestně odpovědné. Dle současné právní úpravy se jedná o děti, které nedovršily patnáctý rok věku;
- Mladistvý pachatel – trestně právní pojem označující kategorii pachatelů trestných činů, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok a nepřekročili osmnáctý rok věku. Na rozdíl od dospělých pachatelů mají sníženou trestní odpovědnost;
- Mladý dospělý pachatel – kriminologický pojem označující věkovou kategorii pachatelů trestných činů, kteří v době spáchání trestného činu byli ve věku od zletilosti (osmnácti let) výše. Horní hranice pro mladé dospělé není v kriminologii pevně stanovena, uváděn je věk dvacet jedna až dvacet šest let, což souvisí s hledáním společenské hranice dospělosti. Jsou snahy kategorii mladých dospělých pachatelů zahrnout do systému speciálního trestního práva pro mládež s cílem zmírnit pachatelům v tomto věku ukládané sankce;
- Osoba blízká věku mladistvých – pojem trestního práva, který nemá určenou horní hranici. V soudní praxi je vztahován k osobám do devatenáctého roku věku. Ve výkonu trestu odnětí svobody je využíván pro ponechání osob, které dosáhly zletilosti na dokončení trestu mezi mladistvými vězni.

2 KRIMINALITA JAKO SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝ JEV

Sametová revoluce nepřinesla na naše území pouze změny politické, ale i společenské. Pro toto postrevoluční období je charakteristický hojný nárůst sociálně patologických jevů, které se před rokem 1989 objevovaly ve velmi malé míře, byly skryté či vůbec neexistovaly. Jedním z těchto jevů je právě kriminalita, která v 90. letech dosahovala extrémních hodnot. I když se její výskyt neustále mění, trvale je předmětem zájmu vědních disciplín, ale také médií a jejich produkce.

2.1 Charakteristika kriminality

Výraz kriminalita pochází z latinských slov *criminalis* a *crimen*, které v překladu znamenají zločinný a provinění, zločin. Obecně lze kriminalitu chápat jako souhrn trestných činů, které spáchali úmyslně nebo z nedbalosti trestně odpovědní jedinci, na daném místě, za dané období. P. Ondrejko (2000, s. 126) vystihuje kriminalitu jako formu deviantního chování, která je v rozporu s normami uvedenými v trestním zákoně. Přitom platí, že daný trestný čin v příslušném trestním zákoně je nějak sankcionován a musí splňovat dvě podmínky. První podmínkou je obsahová stránka, kdy se musí jednat o čin nebezpečný pro společnost. Formální stránka činu, tedy druhá podmínka, musí mít všechny znaky uvedené v trestním zákoně. (Kraus, Hroncová, 2010, s. 30; Kraus, 2015, s. 154).

Jak už jsme zmínili, kriminalita se řadí mezi sociálně patologické jevy. Jedná se o jev, který se neustále vyvíjí, mění své formy, doprovází lidskou společnost a má své společenské, osobnostní, trestněprávní, sociologické, psychologické, psychiatrické, pedagogické a další stránky.

Poněvadž existují různé názory na definování kriminality, rozlišujeme tato dvě základní pojetí:

1. Tzv. legální (juristické) pojetí kriminality – kriminalita představuje souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období. Zde dochází k prolínání pojmu kriminalita, který využívá vědní disciplína kriminologie, s kriminalitou z hlediska trestního práva.
2. Tzv. sociologické pojetí kriminality – v tomto pojetí není kriminalita vztažena pouze k trestnímu právu. Jde o pojetí širší, které bere v potaz

jednání společensky škodlivé, antisociální a sociálně patologické (Zoubková, Moulisová, 2004, s. 13–14).

K citovaným definicím kriminality můžeme přiřadit ještě jeden pohled, kterým je sociálně etické vymezení zločinu. V tomto případě je zločin pojímán jako individuální porušení normy a kriminalitou (zločinností) chápeme masovou podobu porušování norem. Tento pohled se opírá se o společenský systém norem a kulturní vzorce, čímž se odvozuje, co je a co není dobrým mravem. Podstatou je vymezení a rozlišení přirozeného a umělého zločinu.

Přirozeným zločinem rozumíme to, co je samo o sobě zlé, jako je vražda či krádež. Umělým zločinem je to, co je zakázané a společensky nepřijatelné. Smyslem tohoto uměle vytvořeného zločinu je především ochrana společenských principů (Ondrejko, 2009, s. 193).

„Kriminalita je jevem, který narušuje harmonický vývoj společnosti, a je tedy pro společnost dysfunkční a společensky škodlivý. Kriminalita narušuje základní pravidla společenského řádu a lidského soužití, působí společnosti i státu značné imateriální a materiální škody, způsobuje jednotlivým oběťm škody fyzické, psychické a společenské, vyvolává ve společnosti atmosféru strachu, nejistoty a nedůvěry. Na této celkově negativní charakteristice kriminality je třeba trvat, i když někdy bývá konstatován i určitý pozitivní přínos kriminality pro společnost. Bývá uváděno, že kriminalita a její potlačování vede k posilování solidarity majority společnosti a k většímu respektu ke společenským normám, že kriminalita může být podnětem k sociálním změnám, zmiňován bývá i určitý ekonomický přínos kriminality (např. rozvoj „bezpečnostního průmyslu“) a jiné přínosy. Stoupenci těchto názorů vycházejí ze skutečnosti, že kriminalita je nejen dysfunkční, ale též integrální, nutnou součástí společnosti, že její existence je normální“ (Novotný, Zapletal, 2004, s. 21–22).

V předchozím textu padla zmínka o pojmu kriminologie, který si nyní představíme. Tento pojem poprvé použil Paul Topinard v roce 1879 a je složeninou latinského slova *crimen* (provinění, zločin) a řeckého slova *logos* (věda). Kriminologii tedy můžeme definovat jako vědu o kriminalitě (zločinnosti), jež je díky mnoha svým aspektům naukou multidisciplinární, ale také empirickou, hlavně prostřednictvím svého vlastního předmětu zkoumání.

Oním předmětem zkoumání je zkoumání kriminality, jejích pachatelů a obětí, příčin, které vedly ke zločinu a její kontrola.

Kriminalita je komplexní jev, který nelze postihnout pouze jednou vědní disciplínou. Dalšími kriminálními vědami jsou trestněprávní věda a kriminální politika, jež řadíme mezi vědy normativní (to, co má být). Dále se jedná o kriminalistiku, kterou společně s kriminologií zařazujeme mezi empirické vědy (to, co je).

Každá z uvedených kriminálních věd má nějaké své dělení. Postačí nám, když si uvedeme základní kriminologické vědy, které mají přímou souvislost s předmětem zkoumání. Jsou jimi:

- Kriminální fenomenologie – nauka zabývající se stavem, úrovní, strukturou a dynamikou kriminality;
- Kriminální etiologie – nauka, která zkoumá příčiny a podmínky kriminality;
- Klinická kriminologie – nauka, která se zaměřuje na pachatele a jeho osobnost;
- Viktimologie – nauka o obětech trestných činů;
- Oblast kontroly kriminality – dochází k uplatňování trestně právních norem (represe) a realizaci preventivních programů (prevence);
- Penologie – nauka o výkonu trestu a jeho účincích (srov. s Novotný, Zapletal, 2004, s. 20-25; Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 21–32).

Pokud chceme popis kriminality, který úzce souvisí především s kriminální fenomenologií, musíme se seznámit s těmito označeními:

- Skutečná kriminalita – uvádí počet reálně spáchaných trestných činů. Takový údaj by znamenal, že došlo ke zjištění všech trestných činů, což bohužel není realitou.
- Registrovaná (zjevná) kriminalita – představuje zjištěné a zaevidované trestné činy příslušnými orgány.
- Latentní (skrytá) kriminalita – tvoří rozdíl mezi skutečnou a registrovanou kriminalitou. Zároveň se skládá z tzv. černých čísel, které popisují část kriminality, o níž se orgány činné v trestném řízení nedozvěděly a tzv. šedých čísel, ve kterých jsou zahrnuty trestné činy, o nichž se orgány činné v trestném řízení sice dozvěděly, ale nepodařilo se jim vypátrat jejich pachatele (Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 32–33).

Pojem kriminalita je v řadě publikací vykládán spolu s pojmem delikvence, jenž představuje pojem širší než kriminalita. Pochází z latinského slova *delinquere*,

v překladu provinit se, a reprezentuje „způsob jednání, kterým jsou porušovány nejen právní, ale i společenské normy. Zahrnuje činy, které spáchaly osoby, které nejsou trestně odpovědné, tedy děti a osoby zbavené trestní odpovědnosti. Patří sem také přestupky a takové činy, které nazýváme delikty“ (Hroncová, Kraus et al., 2006, s. 28–29; Kraus, 2015, s. 154).

2.2 Příčiny a podmínky kriminality

Jednoznačná a výstižná odpověď na otázku „Proč dochází ke kriminalitě? neexistuje. Důvodem je fakt, že kriminalita je sociální jev, který je podmíněn existencí velkého množství faktorů podílejících se na jeho vzniku a rozvoji. Současně je jevem vyvolávajícím nové jevy a procesy jako následek svého působení.

Autorky I. Zoubková a M. Moulisová (2004, s. 14) uvádějí následující tři základní pojmy, které se používají v kriminologii pro odůvodnění vzniku kriminality:

- Příčiny kriminality – příčina kriminality je takový jev, který může v konkrétním případě vyvolat záměr, pohnutku, motivaci spáchat trestný čin u úmyslných trestných činů nebo které vyvolávají nezodpovědnost u nedbalostních deliktů.
- Podmínky kriminality – podmínkou kriminality rozumíme situace či okolnosti, které usnadňují příčině její působení. Mezi příčinou a podmínkou neexistuje vylučující se vztah, ale naopak plynulý přechod a vztah vzájemně se podmiňující.
- Kriminogenní faktory – kriminogenní faktor je nejširším pojmem, pod kterým označujeme obecně rizikové činitele, jak příčiny, tak podmínky, záměry, pohnutky, motivace, tedy všechny jevy z různých oblastí, které vyvolávají, usnadňují nebo podporují páchaní trestných činů.

Diferenciace kriminogenní faktorů je velmi různá, záleží na hlediscích, podle kterých se vytváří. I. Zoubková a M. Moulisová (2004, s. 14–16) nabízejí hierarchii kriminogenní faktory podle:

a) Úrovně:

- obecné – postihující kriminalitu jako hromadný jev v širším společenském kontextu sociálních, politických, ekonomických, právních a kulturních vlivů;

- zvláštní – postihující ty faktory, které jsou typické pro určité druhy a kategorie trestných činů;
- konkrétní – postihují příčinné souvislosti individuálního trestného činu a jeho motivu;

b) Rozsahu:

- subjektivní – tvořeny faktory individuálními, osobnostními, zahrnují také biologicko-psychickou strukturu jedince;
- objektivní – skládán ze sociálních faktorů, kterými jsou prostředí, média, škola, pracoviště, rodina, party apod.;

c) Místa – rozdíly mezi venkovem či velkoměstem;

d) Času – zkoumání potvrzuje, že jsou odlišnosti v době, kdy dochází k páchaní trestné činnosti, tedy ve dne či v noci, ve všedním nebo víkendovém dni;

e) Délky trvání – příkladem mohou být déletrvající konflikty v rodině, v partě, na pracovišti či ve škole.

Jak jsme již podotkli, kriminalita má mnoho faktorů, které podmiňují její vznik a rozvíjení se. Tyto faktory, které jsou ve vzájemné interakci, nazýváme biopsychosociální, jelikož působí jak z biologické, tak z psychické či sociální stránky jedince. Některé faktory můžeme přiřadit k vnitřním příčinám kriminality a ostatní k těm vnějším.

Vnitřní příčiny kriminality jsou zastoupeny biologickými a psychickými faktory. Z hlediska biologie existuje několik aspektů, které souvisejí s kriminálním chováním či napomáhají k vyššímu výskytu kriminality. Prvním z nich je pohlaví. Výzkumy i trestní statistiky dokazují, že častěji jsou pachateli trestné činnosti muži než ženy, a to přibližně v poměru 10:1. Příčina této skutečnosti tkví v pohlavním hormonu testosteron, který vyvolává u mužů větší tendence k agresivnímu jednání. Agresivní a sociálně dravé jednání, které je muži využíváno pro dosažení seberealizace, může být dalším důvodem k větší kriminalitě tohoto pohlaví (Fischer, Škoda, 2014, s. 171).

Své místo zaujímá též věk. Více se kriminálního chování dopouštějí mladí muži, především do 26 let. Současná doba a české vězeňství nám ukazují, že práce s mladými pachateli je daleko více náročnější než práce s dospělými pachateli. M. Vágnerová (2014, s. 735) uvádí, že větší skupinu recidivistů, znovu odsouzených, tvoří osoby do 30 let věku.

Impulzivita, frustrace či vyšší dráždivost může zvýšit riziko kriminálního chování spolu s vrozenými dispozicemi, které jsou dány genetikou. I dědičná vlohá je činitelem, který přispívá ke zmíněnému negativnímu chování a to tak, že zvyšuje pravděpodobnost vlivu jiného faktoru. Nesmíme ani opomenout získané vlohy, formou chorob, nemoci apod., vedoucí k páchání trestné činnosti (srov. s Kraus, Hroncová, 2010, s. 37; Matoušek, Matoušková, 2011, s. 23; Fischer, Škoda, 2014, s. 171; Vágnerová, 2014, s. 736).

Osobnost jedince zaujímá klíčovou roli v psychických faktorech příčin kriminality. S. Fischer a J. Škoda (2014, s. 172) sdělují, že se u vyššího počtu delikventních jedinců vyskytují poruchy osobnosti, které mají souvislost s kriminálním chováním. Tyto poruchy mají co do činění s odchylkami ve vztahu jedince k druhými lidem, ke společnosti a jejím normám. Řadíme sem disociální poruchu osobnosti (antisociální, asociální), emočně nestabilní poruchu osobnosti (agresivní, výbušná), poruchu smíšenou a poruchy sexuální preference (např. sadismus, pedofilie apod.)

Podíl na psychických faktorech má kromě uvedeného také úroveň mentálních schopností, poruchy chování či temperament. Velmi rizikovým jedincem je dle Eysenckova modelu osobnosti člověka emočně labilní extrovert, choleric, disponující impulzivností, dráždivostí či agresivitou.

Mezi hlavní aktéry vnějších příčin kriminality přiřazujeme faktory, ve kterých docházelo nebo dochází k sociálním kontaktům. Jsou jimi rodina, vrstevnické skupiny a party, škola a s ní spojená úroveň vzdělání, zaměstnání, trávení volného času a prostředí, ve kterém se jedinec nachází.

Rodina představuje významný sociální faktor. Pokud je jedinec již od útlého věku vystavován negativním vzorcům chování ze strany rodiny, je zde vyšší pravděpodobnost jeho negativního vývoje. Hlavně pokud je o rodiny, kdy rodiče nejsou schopní plnit své funkce jako je výchova a péče o své děti, sami se v minulosti dopouštěli či stále dopouštějí asociálního či antisociálního chování, např. právě v podobě trestné činnosti, chybí zde potřebné pozitivní vzory či se jedná o rodinu nějak neúplnou. Závažným problémem v rodinném prostředí je taktéž tzv. syndrom CAN, neboli syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, který může způsobit, že se negativní zkušenosti dítěte projeví ve vyšším věku delikventním či kriminálním chováním.

Problémy rodinného prostředí mohou způsobit těžkosti v jiných oblastech. Škola a vrstevníci mohou být takovou oblastí. Negativní rodinný vývoj, imitované formy chování a školní neúspěch vede k identifikaci jedince s vrstevníky a partami zastávající tato hlediska. Jedinec se tak může seberealizovat a následně inklinovat k poruchám chování včetně kriminálního chování.

Jedinci s nízkou úrovní dosaženého vzdělání, nízkou kvalifikací, často, opakovaně a dlouhodobě nezaměstnaní a špatně využívající volný čas mají větší náklonnost k delikventnímu a kriminálnímu jednání. Velké městské prostředí a v něm vyšší anonymita má rovněž schopnost podporovat jedince v daném chování (srov. s. Fischer, Škoda, 2014, s. 172–176; Vágnerová, 2014, s. 737–739).

Média a jejich vliv považujeme za další formu vnějších příčin kriminality. Onu problematiku nám blíže osvětlí čtvrtá kapitola této práce.

I. Matoušková (2013, s. 86) tvrdí, že neexistuje jediná příčina, která by automaticky vedla ke vzniku kriminálního chování. I přes všechny již uvedené příčiny považuje určitou příležitost za základní příčinu kriminality, jež by měla mít stejnou či dokonce větší váhu.

2.3 Druhy kriminality

Vědní disciplíny zabývající se kriminalitou a orgány činné v trestním řízení, mezi které patří policie, soudy a státní zastupitelství, pracující s několika druhy kriminality.

Primárně odlišujeme obecnou a hospodářskou kriminalitu. Obecná se dále dělí na kriminalitu majetkovou, násilnou a mravnostní. Následující text nám přiblíží základní, ale také svým způsobem specifické druhy kriminality.

Majetková kriminalita

Majetková trestná činnost patří mezi nejpočetnější druh kriminality, kterou policejní orgán registruje. Typickým znakem této kriminality je útok proti cizímu majetku fyzických i právnických osob. Trestné činy, které spadají do majetkové kriminality, nalezneme primárně v V. hlavě zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Tyto činy lze rozdělit do dvou skupin:

1. Trestné činy vedoucí k získání majetku – cílem pachatele je se obohatit.
Radíme sem krádeže, které jsou nejfrekventovanějším majetkovým trestným

činem, zpronevěru, různé typy podvodů, pletichy v insolvenčním řízení, lichvu a další. Do této oblasti spadá také podílnictví či tzv. praní špinavých peněz, které dříve bylo v samostatné skupině majetkových trestných činů (srov. s Novotný, Zapletal, 2004, s. 263).

2. Trestné činy vedoucí k poškození majetku – zde je cílem pachatele nějak škodit. Mluvíme zejména o porušení povinnosti při správě cizího majetku, poškození věřitele, poškození cizí věci, zneužívání vlastnictví atd. (Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 262–267).

V roce 2015 byl Policií ČR zaznamenán výrazný pokles majetkové kriminality, a to o 20 % oproti předchozímu roku. Nejvyšší pokles byl zjištěn u prostých krádeží a krádeží vloupáním. Nicméně krádeže vloupáním i přes svůj pokles tvoří necelou čtvrtinu veškeré majetkové kriminality. V témže roce se majetková trestná činnost podílela na celkové registrované kriminalitě z 56 %. Její objasněnost dosahovala pouze 23 % (Diblíková, 2016, s. 13–14).

Násilná kriminalita

Pojem násilná kriminalita se využívá v kriminologii, nikoliv však v oblasti práva. Trestní právo používá označení trestné činy násilného charakteru, které nalézáme napříč hlavami zvláštní části trestního zákoníku.

Společným rysem násilné kriminality je několik pojmů podobného významu, jež se vzájemně prolínají:

- Agrese – pojem věd o chování, je chápána jako útok, výpad či „jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit“ (Martínek, 2015, s. 23).
- Agresivita – v tomto případě se opět jedná o pojem, který využívají vědy o chování. Agresivita vyjadřuje tendenci (sklon) k útočnému chování, jen je zabudovaná v osobnosti jedince.
- Násilí – pojem vyjadřující jednorázový akt, jehož cílem je ublížit či způsobit škodu, jde o „uplatňování síly k překonání odporu“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 342).
- Kriminální agrese – kriminologický výraz, který spojuje předešlé pojmy, je charakterizován jako „sociálně deviantní chování, jenž ohrožuje nebo porušuje zájmy chráněné trestním právem, při němž subjekt užívá fyzické

síly, její hrozby či jiné formy verbální agrese (pomluvy, urážky), často s cílem poškodit objekt činnosti“ (Netík, 1991 cit. podle Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 224).

Mezi přední trestné činy násilného patří vražda, úmyslné ublížení na zdraví, loupeže, různé formy domácího násilí, zločiny z nenávisti, formy diváckého násilí, porušování domovní svobody, vydírání či nebezpečné pronásledování neboli stalking.

I v této oblasti zaznamenala policejní statistika v roce 2015 meziroční pokles, konkrétně o 7,5 %. Dokonce též trestný čin vraždy zaregistroval pokles. V celkové struktuře zaujímala násilná kriminalita 6 % s více než 70% objasněností (Diblíková, 2016, s. 13–17).

Mravnostní kriminalita

Tento druh kriminality je spjat s pohlavním pudem, jehož rysem je společensky neakceptovatelná sexuální potřeba. Mravnostní trestné činy jsou velmi závažnými akty, které silně zasahují do svobody a důstojnosti člověka a mohou oběti způsobit těžké psychické problémy na dlouhou dobu.

Kriminologie rozlišuje dvě odlišené oblasti mravností kriminality:

1. Kriminalita sexuální – obsahuje jednání, jehož podstata tkví ve společensky netolerovatelnými formami ukájení pohlavního pudu. Patří sem znásilnění, pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými, sexuální nátlak, útisk či výtržnictví se sexuálním podtextem, ale také činy ohrožující mravní vývoj dítěte.
2. Kriminalita spojená s prostitucí – prostitute sama o sobě není v našem prostředí trestná, jde o sociálně patologický jev. Avšak má spojitost s trestným činem kuplířství, šíření nakažlivé nemoci z nedbalosti, ohrožení pohlavní nemocí, obchodování s lidmi či svádění k pohlavnímu styku. Cílem této kriminality bývá v prvé řadě finanční výdělek na úkor jiné osoby (Novotný, Zapletal, 2004, s. 303–305).

Rok 2015 zaznamenal nárůst kriminality pouze u mravnostní trestné činnosti. Přesněji o 2 %. Z hlediska celé struktury registrované kriminality můžeme být spokojeni s 1% zastoupením mravnostní kriminality (Diblíková, 2016, s. 18).

I když se jedná o pozitivní zprávu, existuje předpoklad vysoké míry latence, což může vyvolat otázku, jaká je vlastně skutečná prevalence této trestné činnosti.

Hospodářská kriminalita

Hospodářskou kriminalitu je třeba odlišovat od ostatních druhů kriminality, i když to vždy není snadným úkolem. Jde o trestnou činnost namířenou proti hospodářskému systému a jeho fungování.

Ucelená definice hospodářské kriminality neexistuje, a proto se kriminologie, trestní právo a další vědy snaží přinejmenším o jakousi pracovní formulaci. Charakterizují ji jako protiprávní ekonomické jednání, kterým byl dosažen finanční nebo jiný prospěch na úkor konkrétního ekonomického subjektu (stát, obchodní společnost, fond, fyzická osoba apod.) a které naplňuje zákonné znaky skutkových podstat konkrétních trestných činů. Z toho důvodu se používá, především v zahraniční literatuře, výraz ekonomická kriminalita jako synonymum pro hospodářskou kriminalitu (Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 277–278).

Hospodářské trestné činy najdeme především v VI. hlavě zvláštní části trestního zákoníku. Do této kategorie spadají trestné činy daňové, poplatkové a devizové, trestné činy proti měně a platebním prostředkům, proti závazným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou, proti průmyslovým právům a proti autorskému právu, ale také další trestné činy napříč trestním zákonem.

Hospodářská kriminalita se v posledních letech drží na hladině cca 31 000 spáchaných trestných činů za rok. Takovýto počet trestněprávního jednání způsobil v roce 2015 škody za 20,25 mld. Kč, kdy se ve většině případů jednalo o trestné činy kráčení daně, podvod a zpronevěru. Podíl registrované hospodářské kriminality na celkově zaznamenané kriminalitě v roce 2015 činil 13 % s objasněností 55 %. Podobně jako u mravnostní kriminality, je předpokladem vysoká míra latence hospodářské trestné činnosti (Diblíková, 2016, s. 13–15).

Kriminalita mládeže

Zvláštním druhem kriminality je kriminalita mládeže, které se dopouštějí osoby do 18. roku věku. Jedná se o formu rizikového, resp. delikventního chování. V první kapitole jsme uvedli, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže odlišuje děti od mladistvých a společně je nazývá mládeží. Stejným způsobem je odlišována kriminalita mládeže. Děti, tj. jedinci mladší 15 let, se činy jinak trestnými dopouštějí tzv. prekriminality či dětské kriminality. Jedinci od 15. do 18. roku, mladiství, se mohou dopouštět tzv. juvenilní delikvence.

Statistiky uvádějí, že se mladiství hojně dopouštějí těchto provinění: násilí proti jednotlivci či skupině, opilství a výtržnictví, neoprávněné užívání motorového vozidla, rozkrádání, vandalismus, toxikomanie, gamblerství a trestné činnosti prostřednictvím internetu.

Kriminalita mládeže má několik charakteristických znaků, především v posledních letech. Hovoříme o brutalitě a bezohlednosti, trestná činnost vyvolaná momentální situací, vlivu alkoholu či jiné návykové látky zvyšující agresivitu, nedokonalé plánovitosti a neumírněné tvrdosti, jež zapříčiňuje ničení a znehodnocení předmětů (Nielsen Sobotková, 2014, s. 49–51).

Několik posledních let zaznamenávají policejní statistiky trend snižující se kriminality mládeže, což můžeme považovat za velmi pozitivní sdělení. Musíme se však pozastavit nad skutečností, že je mládež značně aktivní v prostředí internetu.

Kyberprostor a sociální sítě jsou místem, kde dochází k latentní trestné činnosti dospělých, ale také dětí a mladistvých. Například kyberšikana mládeže reprezentuje výrazný problém i přes fakt, že není sama o sobě trestným činem. Její odhalování je ovšem nadměrně komplikované.

„Dokonce někteří kriminologové razí názor, že trestná činnost mládeže se v současnosti částečně přesouvá z „ulice“ na sociální sítě“ (Marešová, 2014, s. 20).

Další druhy kriminality

Existuje několik dalších druhů kriminality, které si zajisté zaslouží pozornost kriminologie, ale i jiných věd. Jedná se především o kriminalitu spojenou s návykovými látkami (drogová kriminalita), kriminalitu v dopravě, kriminalitu organizovanou, problematiku extremismu, kriminalitu etnických menšin a cizinců či kriminalitu páchanou právníky osobami. Možná se jednoho dne tyto zvláštní druhy trestné činnosti dočkají svého nezávislého postavení na stávajících druzích obecné kriminality.

Dalším specifickým druhem kriminality, úzce spjatým s tématem této práce, je tzv. kyberkriminalita, o které se dozvíme více ve čtvrté kapitole.

3 MÉDIA

Média doprovázejí lidský život již od roku 1440, kdy byl Johannesem Gutenbergem vynalezen knihtisk. Roky plynuly, technologie se vyvíjely a my byli seznámeni s dalšími médii, bez kterých bychom si v současné době ani nedokázali život představit. Otázkou může být, zdali média přinášejí více užitku či naopak jen více škod.

3.1 Charakteristika médií

Slovo média, resp. jeho nominativ singuláru, pochází z latinského slova *medium*, které se do českého jazyka překládá jako prostředek, prostředí či to, co zprostředkovává děj. Obecná definice média v podstatě neexistuje, jelikož záleží na oblasti, podle které chceme médium vymežit.

Naše pojetí médií spadá do oblasti komunikace, proto lze o nich hovořit jako o prostředcích komunikace, kdy dochází k přenosu informací (sdělení) mezi jednotlivci nebo skupinami lidí. V duchu tohoto významu jsou média hojně označována také jako masmédia, masová média či hromadně sdělovací prostředky. Důvod, proč lze média označit jako masová, spočívá ve skutečnosti, že přenášené informace jsou zprostředkovávány masám, tj. velkému množství lidí.

Odborná literatura poskytuje charakteristiku nejen pojmu média, ale rovněž pojmu masová média. Můžeme se setkat s těmito charakteristikami:

- „Masovými médii se rozumí komunikační prostředky a instituce, které dokáží velkokapacitně vyrábět sdělení veřejného charakteru a distribuovat je směrem k rozptýlenému, rozmanitému a individuálně neurčenému publiku“ (Urban, Dubský, Murdza, 2011, s. 48).
- Masová média odkazují k „organizovaným prostředkům komunikování, jež je otevřené, děje se na dálku, dostává se v krátkém čase k mnoha lidem“ (McQuail, 2005, s. 4).

Hlavní masová média jsou reprezentována tiskem, rozhlasovým a televizním vysíláním a internetem. Můžeme však mezi ně zahrnout i film – kinematografii, fotografii, zařízení umožňující uchovávat audiovizuální záznamy, ale také výstavy, veletrhy, billboardy, obaly, letáky, propagační materiály a další. Předními masmédií se budeme více zabírat v následující podkapitole.

Masová média mají několik společných rysů. Autoři J. Jiráček a B. Köpplová (2015, s. 18–20) uvádějí tyto rysy:

- Dostupnost – média jsou díky technickým, organizačním a distribučním možnostem dostupná pro neomezený počet adresátů/uživatelů;
- Využitelnost – uživatelům médií jsou nabízeny obsahy, které pro ně mohou být z nějakých důvodů (např. předpověď počasí, zdroj zábavy, návod na koláč) použitelné;
- Aktuálnost – rozvoj technologií poskytl médiím možnost produkovat své obsahy aktuálně, v krátkých a pravidelných periodách;
- Existence zájmu a potřeby – kdyby neexistoval zájem a potřeba uživatelů o média, vůbec by masová média nemusela existovat;
- Vliv – média mohou, svým charakterem masovosti a výše uvedenými rysy, mít vliv na jednotlivce, ale rovněž na sociální, kulturní a politický život společnosti.

Podíl masmédií na socializaci jedince bychom mohli považovat za jejich další společný rys. Švédský profesor K. E. Rosengren (2000, s. 144) uvádí, že význam masových médií „jako činitelů socializace průběžně roste, a to nejen v procesu sekundární socializace, jejímiž subjekty jsme neustále všichni“.

V souvislosti se zmíněnými rysy médií a samotnou charakteristikou nesmíme zapomenout na důležitého kanadského mediálního teoretika a filozofa, jímž je Marshall McLuhan (1911–1980). M. McLuhan se proslavil dvěma výroky. Tím prvním je výrok „médiem je poselství“, který může mít čtyři významy:

1. Médium ovlivňuje svůj obsah.
2. Užívání média je důležité samo o sobě. (Dívat se na televizi nebo číst knihu jsou zkušenosti samy o sobě bez ohledu na to, co je jejich obsahem).
3. Poselstvím média je dopad, jaký má na společnost.
4. Poselstvím média je proměna perceptuálních schopností jeho uživatelů. (Komunikační technologie proměňují jak společnosti, tak lidskou psyché) (Jandourek, 2012, s. 154).

Druhým výrokem „médiem je samo o sobě sdělením“ má M. McLuhan na mysli, že společnost je daleko více ovlivněna samotným druhem média než jeho zprostředkovaným obsahem či sdělením. Příkladem může být odlišnost mezi

společností, která je ovlivněna televizním vysíláním, a společností, jenž je odkázána pouze na psané slovo převážené zaoceánským parníkem (Giddens, 2013, s. 665).

Již bylo uvedeno, že média jsou prostředkem komunikace. Toto tvrzení je však nutné více specifikovat. Média představují svébytnou oblast sociální komunikace. Pod pojmem sociální komunikace se rozumí:

- Mezilidská sociální interakce;
- Způsob nazírání na komunikaci;
- Sociální komunikace jako účel a výsledek komunikace mezi jedinci, jedincem a skupinou či institucí nebo mezi skupinami či institucemi navzájem;
- Hromadná komunikace prostřednictvím médií (Musil, 2010, s. 35).

Pokud probíhá sociální komunikace prostřednictvím médií, lze ji významově odlišit na komunikaci mediální a masovou:

- a) Mediální komunikace – představuje každou sociálně komunikační aktivitu, na které se podílejí, nebo jí přímo iniciují, jakákoliv tištěná, vysílací či digitální média.
- b) Masová komunikace – je forma mediální komunikace, na níž se podílejí, nebo ji iniciují, masová média, tedy periodicky vycházející tisk, rozhlasové a televizní vysílání určené početným skupinám uživatelů a ekvivalenty médií v prostředí internetu (Jirák, Köpplová, 2015, s. 21–22).

Média plní pro jednotlivce, skupiny i společnost řadu funkcí, jimiž se snaží uspokojovat takové potřeby lidí, které uspokojit lze. Jelikož se některé funkce médií vzájemně prolínají, neexistuje na ně jednotný pohled. Zaleží na autorovi, jak dané funkce interpretuje. Mezi hlavní funkce patří:

- Informační funkce – umožňující poskytovat, ukládat, uchovávat a přemísťovat informace, data, zprávy, aktuality apod. Informace má zde svoji hodnotu i hodnotící charakter.
- Vzdělávací funkce – má úzkou souvislost s informační funkcí. Jejím záměrem je zprostředkovávat vzdělání a podílet se na výchově.
- Komunikativní funkce – spočívá ve schopnosti realizovat spojení mezi určitou událostí, skutečností na jedné straně a příjemcem na straně druhé.
- Socializační funkce – koreluje s komunikativní funkcí. Zprostředkovává kontakty jedinců, napomáhá stabilizovat normy, vzory, ideály, přispívá

ke kultivaci tím způsobem, že učí adresáta přejímat dané způsoby chování a učí sdílet a ctít hodnoty, tradice či rituály.

- Zábavná funkce – nabízí zábavu, odpočinek apod. Její snahou je člověka uvolnit z každodenního shonu, odtrhnout ho od povinností či z reality, rozptýlit ho, pobavit či mu umožnit zbavení se psychického napětí a regeneraci sil.
- Můžeme se rovněž setkat s funkcí komerční (reklama), kulturní, ideologickou, politickou či kontrolní (srov. s Musil, 2010, s. 66; Urban, Dubský, Murdza, 2011, s. 50/94–96; Kraus, 2015, s. 129–130).

O médiích lze též hovořit jako o prostředcích, které nějak účinkují a ovlivňují jedince i společnost. Zda je takový účinek a vliv pozitivní či negativní, to už je záležitostí subjektivní stránky člověka. Mediální prostor, virtuální prostor v případě síťových médií, je místem, ve kterém jsou jedinci vystavováni mnohým jevům. Hlavní funkce médií bychom mohli považovat za jevy pozitivní. Co ale ty negativní?

Média přinášejí řadu nástrah. Lživá reklama, manipulace, přetvářka, dezinformace, cenzura pravdy, prezentace násilí, život ve virtuální realitě, prezentace špatného životního stylu nebo naopak přepychu a blahobytu, konzumní styl života, bourání hodnot, zlehčování vážných situací, to vše může být iniciátorem a aspektem způsobujícím těžkosti v biologické, psychické a sociální stránce člověka a jeho samotném životě.

3.2 Členění a druhy médií

Nyní přecházíme k problematice různých typologií médií a popisu jednotlivých médií. V současné době se můžeme setkat s těmito děleními:

1. dělení, jenž bylo zavedeno M. McLuhanem:
 - a) Chladná média – jsou zaměřena na přenos faktů a informací, orientují se na rozumovou složku příjemce, který si rytmus přijímání informací volí sám. Charakteristickým rysem těchto médií je požadavek participace komunikanta. Patří sem noviny, časopisy, ale také zvláštní média jako jsou letáky, billboardy či propagační materiály.
 - b) Horká média – působí na emoce a smysly příjemců. Nevyžadují tolik participace, jelikož je komunikant tak zahlcen informacemi, že se stává

pasivním. Horká média jsou reprezentována především filmem a televizním vysíláním (Urban, Dubský, Murdza, 2011, s. 48–49).

2. dělení:

- a) Klasická (tisková) média – nabízejí tiskoviny.
- b) Elektronická média – jsou zastoupena rozhlasovým a televizním vysíláním, elektronickými paměťovými zařízeními nebo internetem.

3. dělení:

- a) Primární média – představují základní komunikační prostředek, bez kterého by nebylo možné komunikaci uskutečnit. Jedná se o přirozený jazyk, v našem případě český jazyk, a všechny druhy neverbální komunikace, tedy mimiku, haptiku, proxemiku a další.
- b) Sekundární média – tj. technické vymoženosti, které umožňují záznam a přenos sdělení na velkou vzdálenost a za hranice času. Do této kategorie patří pošta, různé signály, např. kouř, bubnování, technika, počínaje telegrafem a končící telefonem, a v současnosti zejména počítačové komunikační sítě. Hlavní funkcí těchto médií je podpora interpersonální komunikace přes hranice prostoru a času.
- c) Terciární média – těmito médii rozumíme masová média, která jsou výsledkem modernizace společnosti.
- d) Kvartární (nová, digitální, síťová) média – vznikla prostřednictvím technologického prostředí, tj. díky počítačovým sítím, které poskytují digitalizovaný signál. Předním kvartárním médiem je osobní počítač a jeho deriváty. Jedná se o integrované médium, jež dovoluje využívat sekundární i terciární média (Jiráček, Köpplová, 2015, s. 32–33).

Tisk a rozhlasové vysílání

Tisk a rozhlas patří k nejstarším hromadně sdělovacím prostředkům. Dle výzkumů P. Saka, ale i jiných, bychom mohli konstatovat, že těmto médiím je věnována nejmenší pozornost. I přes tuto skutečnost se s nimi blíže seznámíme.

Tisková média zprostředkovávají vizuální podobu tištěné slovní a obrazové komunikace. Patří mezi ně zejména knihy, noviny, časopisy, ale také vyhlášky, informační brožury, plakáty, reklamní letáky a další. Pravidelně vycházející tisk se nazývá periodikum, jež může vycházet například jednou za týden či jednou za měsíc. V takovém případě se jedná o týdeník či měsíčník (Musil, 2010, s. 43–44).

Tisk lze rozdělit na dva druhy. Prvním druhem je tisk seriózní, jehož cílem je zprostředkovat objektivní a ověřené informace, analýzu a kontext tématu, kterým může být politika, regionální či světové události, kultura, sport, ekonomika apod. Druhým druhem je bulvární tisk, který se snaží emocionálně zapůsobit na čtenáře. Předmětem zájmu tzv. bulvárů jsou hlavně slavné osobnosti a jejich život.

Snahou tisku je zprostředkovávat informace aktuálně a pravidelně. Je však toto v dnešním světě možné? Český spisovatel Karel Čapek říkával: „Nic není staršího než včerejší noviny.“ Současná doba by mohla spíše korelovat s výrokem, že není nic staršího než dnešní noviny, jelikož digitální média schopny publikovat průběžně a daleko rychleji.

Rozhlas patří k dalšímu masovému médiu, který ubývá na oblíbenosti. Jedná se o hromadně sdělovací prostředek, který:

- má účelově sestavený program pro větší množství posluchačů;
- šíří signál, který přináší obsah vysílání z jednoho bodu k většímu množství konečných posluchačů;
- umožňuje příjem a vnímání obsahu většímu počtu posluchačů (Musil, 2010, s. 46).

Rozhlas může být povahu veřejnoprávní nebo soukromou. Veřejnoprávní rozhlasové vysílání je dáno ze zákona, poskytuje objektivní a ověřené informace a jeho pořadová nabídka se snaží být vyvážená. Příkladem může být Český rozhlas. Soukromé rozhlasové stanice jsou provozovány na základě licence a snaží se orientovat na určitou skupinu lidí. Příkladem takového rádia může být Evropa 2.

Důvod malé pozornosti komunikantů na tisk a rozhlas lze dozajista shledat v audiovizuálních médiích, která jsou více populárnější. To je možná příčinou, proč se tiskovina a rozhlas musejí uplatnit v jiné sféře, tedy na internetu.

Audiovizuální média

Audiovizuální média, která spadají do kategorie masových, elektronických, a hlavně kvartárních médií, mají dvě vlastnosti. To jest přenos auditivního, sluchového, a zároveň vizuálního, zrakového, obsahu velkému počtu příjemců. Jedná se o televizi a síťová média jako internet, počítač, tablet, mobilní telefon atd.

Televize je elektronický a hromadně sdělovací prostředek s dominantním postavením mezi dalšími médii. Funguje na principu jednosměrného a dálkového vysílání, které je přijímáno recipienty v podobě obrazu a zvuku na televizních

obrazovkách. Výhodou tohoto média je bezprostřední kontakt diváka s nejrůznějšími událostmi, zajišťování jednotných vzorů, norem, stejných poznatků a zážitků (Kraus, 2015, s. 128–129).

P. Sak (2004, s. 93) řadí televizi k fenoménu, který charakterizuje, ale rovněž tvoří společnost. Není tomu jinak i u jednotlivců. Autor dále konstatuje, že televize je jednou z hlavních náplní volného času, hlavně u mládeže, a její vliv od samotného vzniku stále roste. Tento vliv je způsobován několika faktory:

- Plošný růst působení – stoupaní podílu území pokrytého televizním vysíláním;
- Časový růst – již celodenní televizní vysílání;
- Růst technického vybavení – vzrůst domácností, které mají možnost přijímat televizní signál;
- Široké spektrum vysílajících subjektů – tj. spektrum televizních stanic;
- Možnost příjmu vysílání kdekoliv na světě;
- Strukturace programu a profilace na skupiny diváků – s vyšším počtem stanic se naskytují možnosti orientace určitého programu na danou skupinu diváků;
- Vysílání lokálních stanic – možnost profilace vysílání na občany daného regionu.

Internet patří mezi nejmladší a nejrychleji se rozvíjející elektronické komunikační prostředky a funguje na víceméně stejném principu jako rozhlasové a televizní vysílání, tedy na přenosu signálu na dlouhou vzdálenost. Současně lze o něm hovořit jako o systému, který umožňuje propojení a výměnu informací (dat) mezi počítači a jinými informačními technologiemi. Jelikož internet představuje rozmanité prostředí, tak se pro jeho odlišení užívá pojem virtuální prostředí, virtuální prostor či kyberprostor.

Internet plní všechny funkce médií, které byly vyjmenovány v předcházejícím textu, interaktivním způsobem, což ho odlišuje od jiných masových médií. Má však také jednu specifickou funkci, a to ve formě poskytovaných služeb.

Základní službou internetu je tzv. WWW (World Wide Web), neboli webové stránky, a bezesporu nejrychlejší službou je e-mailová pošta, zvláště „díky své bezkonkurenční rychlosti i (několika)řádově nižším nákladům ve srovnání s konvenční poštou“ (Musil, 2010, s. 96).

Dalšími oblíbenými internetovými službami jsou blogy, fóra, chatové místnosti, videohry, online hry, nakupování přes internet, internetové bankovníctví, reklama, ale hlavně sociální sítě.

Sociální sítě (v anglicky mluvících zemích *social media*, tj. sociální média) jsou speciální skupinou internetových služeb umožňující „virtuální propojení jednotlivců nebo skupin lidí za účelem sdílení různých typů informací nebo dat“ (Michálek, 2017a, online). Celosvětově nejznámějšími sociálními sítěmi jsou Facebook, Twitter, LinkedIn, MySpace, Snapchat, Instagram, Google+ a další. Například sociální síť Facebook poskytovala v prvním čtvrtletí roku 2016 virtuální propojení 1,65 miliardě uživatelů (Hušková, 2016, online).

Audiovizuální média jsou fenoménem především posledních třech desetiletí. Aby bylo možné využívat tato média v podobě, v jaké je využíváme dnes, musela projít určitými transformacemi. K proměnám došlo skrze procesy, jež se vzájemně doprovází a doplňují. Jsou jimi:

- Konvergence – proces sbližování, propojování obsahu, médií, resp. proces integrace telekomunikací, informatiky a médií. Konvergence může mít podobu technologickou, uživatelskou, prostorovou a další (Moravec, 2016, s. 37).
- Komputerizace – proces vnášející informační a komunikační technologie do společnosti. Díky němu dochází k informatizaci společnosti (Sak, Saková, 2004, s. 124).
- Digitalizace – dvě možnosti chápání:
 - a) Převod analogového mediálního obsahu do digitální podoby.
 - b) Převod životního pole a aktivit člověka do digitálního prostředí. Jedná se tedy o proces, kdy se člověk přesouvá z přirozeného světa do virtuálního. Digitalizace ovlivňuje sociální zrání, ale také psychický a sociální vývoj dětí a mládeže (Sak, 2007, s. 257–258).

Televize, internet i ostatní média přinášejí do našeho světa řadu informací, výhod, zábavu a mnoho dalších pozitiv. To ovšem není jediné, co nabízejí. Mohou rovněž zapříčinit potíže, problémy či překážky. Velký problém představují média ve chvíli, kdy se nějakým stylem snaží člověka ovlivnit, zmanipulovat a vtáhnout do virtuálního, nereálného, nepravdivého či jinak „atraktivního“ světa plného senzací, emocí a lákadel. Jedním z takových problémů může být spojení mediálního světa s ryze negativním jevem, kriminalitou.

4 VZTAH MEZI MÉDII A KRIMINALITOU

Média bývají uváděna jako jeden z faktorů zapříčiňujících trestnou činnost. Existuje však spojitost mezi mediální produkcí a kriminálním chováním? Je možné hovořit o reálném stavu kriminality na našem území podle informací, která jsou prezentována médii? Může se člověk v kyberprostoru cítit bezpečně? Úkolem poslední teoretické kapitoly této práce je nalézt odpovědi na tyto položené otázky.

4.1 Vliv médií na kriminální chování

Média představují významný makrosociální faktor, jenž má vliv nejen na kriminální chování, ale také na veškeré sociálně deviantní chování, pod které kriminální chování spadá. Hlavními aktéry jsou média audiovizuální, tedy televize, internet a další informační a komunikační technologie.

Ústřední roli v problematice účinků médií na negativní chování shledávají různí autoři v násilí na televizních obrazovkách, které má vliv na socializaci, psychický a sociální vývoj dětí, mládeže, ale také dospělých. Více nám objasní nadcházející text.

Televize je oblíbeným hromadně sdělovacím prostředkem, který slouží k zábavě, nabízí okamžité prožitky, odpočinek, překonání nudy bez jakékoli námahy a je silně přitahován dětmi. Televize ráda využívá během svého vysílání rychlé, poutavé a atraktivní stereotypy. Má však svá nebezpečí, které lze spatřit v její dostupnosti, srozumitelnosti, názornosti a působivosti, ale také v její přesvědčivosti (Suchý, 2007, s. 129).

Autoři O. Matoušek a A. Matoušková (2011, s. 101) uvádějí negativní jevy televizního vysílání, kterým můžeme přiřítat určitou míru nebezpečnosti. Jedná se o:

- Samoúčelné zobrazování násilí a jeho zlehčování;
- Vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující důstojnost;
- Agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám;
- Špatný příklad pro děti a mladistvé ohrožující jejich psychický, morální a sociální vývoj.

Téma mediálně prezentovaného násilí, jež může být dle R. Vesecké a J. Chromého (2009, s. 23) implicitní (naznačené, příjemce si ho musí domyslet

či představit), explicitní (jednoznačně vyjádřené), faktické (reálné) či fiktivní (nereálné), a jeho škodlivých účinků na děti a mládež bylo řadou mnoha výzkumů.

Dle určitých studií, které shrnul J. Murray (1995), je dokázáno, že již velmi malé děti, i kolem prvního roku věku, jsou schopny napodobovat jevy, které zhlédly v televizi. Příkladem jsou kreslené seriály, jako například populární Tom & Jerry, ve kterých se vyskytují agresivně a nepřátelsky se k sobě chovající postavy. U dětí z mateřských škol tak, vlivem televize, dochází ke zvyšování celkové fyzické aktivity a agresivity, která je později namířena vůči ostatním dětem, ale také vůči hračkám. Tento úkaz se již v odborných textech zakotvil pod tzv. pondělním syndromem, který označuje odreagování zvýšené agresivity dětí předškolního věku, jež byla nabita sledováním televize během víkendu.

J. Murray dále vypovídá o skutečnosti, že zdali je dítětem preferováno sledování audiovizuálního agresivního chování, bude ve školním prostředí hodnoceno jako agresivnější než dítě, které nesleduje pořady zobrazující násilí. Zároveň uvádí výsledky longitudinální studie L. Erona a R. Huesmanna, která konstatuje, že upřednostňování pořadů s násilným podtextem ve věku 8 let věku předpovídá vyšší počet zadržení a odsouzení za násilné trestné činy ve věku 30 let. Z dalších výzkumů autor uvádí, že větší množství času věnované televizi pozitivně souvisí s pocitem všeobecného ohrožení (Murray, 1995; In: Matoušek, Matoušková, 2011, s. 102–103).

B. Centerwall (1992) je dalším z autorů, který svou prací potvrdil, že sledování násilí v televizním vysílání v dětství a časném dospívání zapříčiňuje zvýšenou násilnou kriminalitu u daných jedinců s odstupem deseti až patnácti let, tedy v době, kdy ukončují fázi dospívání či jsou zcela plnohodnotnými dospělými osobami (Centerwall, 1992; In: Matoušek, Matoušková, 2011, s. 103).

Mezi odborníky, kteří se věnují problematice prezentace násilí a jeho vlivu na osobnost, panuje rozporuplná nálada. Jedna strana s výzkumy souhlasí, ale ta druhá jasně zpochybňuje vliv médií a jeho obsahu na sociálně deviantní chování jedince.

O vlivu mediálního násilí na děti píše i Z. Martínek (2015). Ten sděluje, že dítě vnímá dobro a zlo především zrakem, což způsobuje jeho neschopnost rozlišit skutečnost od fikce. Nevidí tedy a možná ani neví, co je dobré a co špatné. Proto mohou děti násilné mediální obrazy vnímat jako přijatelné, povolené prostředky k řešení konfliktů. V momentě konfliktní situace si dítě může vzpomenout na svého „kladného“ akčního hrdinu, což můžeš vyvolat tzv. oživení scénáře násilí a jedinec tak napodobí násilné chování svého hrdiny (Martínek, 2015, s. 94–95).

Zatím jsme se převážně věnovali prezentaci násilí prostřednictvím televize. Nesmíme však zapomenout na fakt, že vlivem konvergence, komputelizace a digitalizace je také internet (a jeho deriváty) místem, kde dochází se střetu jedinců s mediálním násilím a podobnými negativními jevy. Kyberprostor je, nejen pro děti a mládež, sám o sobě nebezpečným místem. Hlavně z důvodu, že může být pokládán za skutečný, což však není možné.

Vyobrazení násilí, vražd, podvodů, intrik, lásky, půvabu, luxusu, krve, sexuálního uspokojování, ale také chatová konverzace, bankovní transakce, to vše může být spouštěčem kriminálního a jiného chování v kyberprostoru. Více v podkapitole 4.3 Kyberkriminalita a nebezpečné jevy v prostředí internetu.

Vhodnou činností pro předcházení škodlivým mediálním jevům může být v případě dětí kontrola, podpora a zvýšená empatie ze strany rodičů či jiných vychovatelů, kteří by pomáhali dětem odhalovat kýče a lži ve filmech a jiných médiích (Dolejšová, Pelcák, 2001, s. 80). Potom je zde tzv. mediální výchova, jež učí o využití médií ke svému prospěchu, ale rovněž dopomáhá k celkové vzdělanosti a kultuře společnosti s cílem tzv. mediální gramotnosti (Firstová, 2014, s. 113).

Závěrem je nutno podotknout, že vliv médií na každého člověka je zcela individuální, z čehož vyplývá, že média mohou být faktorem, který zapříčinil jedincovu trestnou činnost, ale rozhodně ne jediným. Stále musíme brát v potaz biopsychosociální charakter člověka.

4.2 Mediální obraz kriminality

Mediální obraz představuje způsob mediálního vykreslení určitého subjektu, objektu, jevu apod., který se stal předmětem zájmu mediální agendy. Média se snaží recipientům podat objektivní mediální obrazy, nicméně se jim to nedaří a sdělují obrazy podle zažitých vzorů, které vycházejí ze šablon mediálních příběhů. „Jakmile je mediální obraz jednou ustanoven, existuje přirozená tendence médií jej posilovat, což vede ke stejně přirozenému faktu, že jednou získaný obraz je mimořádně komplikované změnit“ (Bednář, 2012, s.54).

Jinak tomu není ani v případě mediálního obrazu kriminality. Kriminalita, jako hromadný sociální jev, je pro média, hlavně ta zpravodajská, oblíbeným a poutavým tématem, který dokáže zapůsobit na emocionální složku daného komunikanta. To je možná důvodem, proč se můžeme setkávat s tzv. kriminálním zpravodajstvím.

J. Tomášek (2010, s. 32–36) uvádí, že média a jejich obraz kriminality jsou pro občany zdrojem získávání znalostí o zločinu, což vede k tomu, jak se o trestné činnosti mluví ve společnosti a jaká opatření ke kontrole kriminality občané považují za žádoucí nebo nutná. Autor též hovoří o orientaci zpravodajců na mediálně zajímavé zločiny, tedy na takové kauzy, které jsou zpravodajsky cenné a vzbuzují zájem. Onu největší šanci na vzbuzení zájmu a upoutání pozornosti mají velmi výjimečné a závažné delikty.

Kriminologické analýzy však upozorňují na skutečnost, že mediální obrazy kriminálního zpravodajství neodpovídají realitě, resp. policejním (a jiným) statistikám uvádějícím objektivní informace o stavu kriminality. Z kriminologických výzkumů vyplývá, že se média zaměřují na prezentaci násilné kriminality, tj. trestných činů s prvky agrese, násilí a bezprostředního fyzického kontaktu mezi pachatelem a obětí (Urban, Dubský, Murdza, 2011, s. 190).

Není tomu jinak ani v českém prostředí. Otázkou mediálního obrazu kriminality se již řadu let zabývá Institut pro kriminologii a sociální prevenci (dále IKSP). Ze studií IKSP vyplývají následující data.

M. Scheinost a kol. (2015) se zaměřil na vysílání dvou předních zpravodajských relací, tj. na Českou televizi (pořad Události) a televizi Nova (pořad Televizní noviny), přičemž Česká televize je veřejnoprávní televizní stanice a Nova stanicí soukromou. Pro získání mediálního obrazu kriminality bylo náhodně vybráno 50 dnů z roku 2014, ve kterých probíhalo vysílání zmíněných zpravodajských relací.

Před samotným mediálním obrazem byla také zjišťována struktura televizního zpravodajství obou stanic, ze které vyplývá fakt, že existuje rozdíl mezi strukturou zpravodajství veřejnoprávní a soukromé televizní stanice. Zpravodajství České televize bylo tvořeno z 12,6 % tématem kriminality, zatímco u televize Nova se jednalo o 28,5 %. Samotné kriminální zprávy rovněž vykazují značné rozdíly. Ze vzorku 498 zpráv Česká televize odprezentovala 152 kriminálních zpráv, kdežto televize Nova 346 zpráv. Procentuálně se jedná o 40% rozdíl (Scheinost et al., 2015, s. 37–41).

Autoři studie se dále věnovali konkrétnímu mediálnímu obrazu kriminality. Z pozorovaných zpráv vyplývá prezentace jednotlivých druhů kriminality. Následující tabulka shrnuje výskyt druhů kriminality dle televizního zpravodajství a policejních statistik:

Tabulka č. 1: Druhy kriminality podle televizního zpravodajství a policejních statistik za rok 2014 (v %)

Druh kriminality	Televizní zpravodajství	Policejní statistiky
Násilná	42,9	5,9
Hospodářská	16,8	10,6
Majetková	14,0	60,1
Mravnostní	2,2	0,8
Ostatní a zbývající	24,1	22,6

Zdroj: Scheinost et al., 2015, s. 44

Daná zjištění potvrzují výsledky ostatních kriminologických výzkumů. Média se zaměřují na prezentaci násilné kriminality, což znamená, že povědomí veřejnosti o kriminalitě jako takové, může být značně zkreslené.

Tento fakt utvrzuje zjištění, že z hlediska všech mediálně prezentovaných trestných činů je ve větší míře představován trestný čin vraždy, konkrétně ve 120 případech (24,1 %) ze vzorku 498 kriminálních zpráv (Scheinost et al., 2015, s. 45).

V jiné studii IKSP bylo dílčím úkolem zjistit, jaký názor mají čeští občané na objektivitu kriminálního zpravodajství. Respondentům byla položena otázka: „Myslíte si, že média, tj. tisk, rozhlas, televize, když informují o kriminalitě v ČR“ s touto nabídkou odpovědí:

- Přinášejí objektivní informace;
- Vyhledávají jen senzace;
- Vyvolávají jen obavy a strach mezi občany;
- Neumím posoudit, jak média informují o kriminalitě.

Z 1004 respondentů bylo pro odpověď „vyhledávají jen senzace“ 445 respondentů a pro odpověď „přinášejí objektivní informace“ 375 respondentů. Autor studie konstatuje z výsledků nelichotivou vizitku pro česká média. Objektivnost médií vnímá pouze něco málo přes třetinu dotázaných. Dále se autor přiklání k faktu, že veřejnost vnímá zprávy o trestné činnosti spíše jako skandalizující, než jako seriózní informace (Karabec et al., 2008, s. 268–269). Tento názor lze však svým způsobem vnímat pozitivně.

4.3 Kyberkriminalita a nebezpečné jevy v prostředí internetu

Kyberkriminalita, neboli kybernetická kriminalita, je druhem kriminality, který souvisí s rozvojem a užíváním informačních a komunikačních technologií. Jedná se tedy o kriminalitu posledních třech desetiletí. V literatuře se stále můžeme setkat s pojmem počítačová kriminalita, který je však zastaralý a neumožňuje postihnout novodobou komplexnost informačních a komunikačních technologií.

Specifickým znakem této kriminality je definitivně tzv. kyberprostor, virtuální prostředí, jež nabízí „široké možnosti využití, počínaje každodenní komunikací (prostřednictvím e-mailu, chatu, sociálních sítí, videohovoru za použití webkamery), vyhledáváním informací, využíváním informačních systémů rozličných institucí (včetně veřejné správy) a ukládáním informací až po zábavu, ale zároveň prostor pro škodlivé jednání, včetně páchaní kriminality“ (Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 334).

Kyberkriminalita se vyznačuje specifickými rysy. Prvním z nich je internetové prostředí, jehož zásluhou může k této kriminalitě docházet v rámci města, státu či napříč kontinenty. Dalšími rysy jsou anonymita pachatele, vysoká rychlost výměny dat v kyberprostoru či malé náklady k získávání velkého vlivu nebo způsobení velké škody. Negativním rysem kyberkriminality je vysoká latence. Stává se, že oběť neví o podrobování se nějakému útoku či nechce orgánům činným trestným řízením oznámit jakési napadení. Ke zvýšené míře latence přispívá „neviditelnost“ spáchaného trestného činu (Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 336–338).

Trestné činy v oblasti kybernetické kriminality se dělí dle Úmluvy Rady Evropy o kybernetické kriminalitě do těchto kategorií:

1. Útoky proti důvěrnosti, integritě a dostupnosti počítačových dat a systémů:
 - a) Průniky do systému a oklamání uživatele – spočívají v překonání překážky, resp. nějaké softwarové ochrany, hesla či oklamání uživatele. Řadíme sem sociální inženýrství (prolomení hesla), keylogger (zařízení zaznamenávající úhozy do klávesnice napadeného zařízení a odesílající je pachateli), IP spoofing (upravení IP adresy pachatele, který umožňuje vstup do sítě s omezeným přístupem), phishing a pharming (získávání přístupových údajů a napodobování důvěryhodných webových stránek, např. stránky internetového bankovníctví).
 - b) Malware a poškození systému – jedná se o škodlivý software s různými funkcemi, jehož předpokladem je instalace do cílového zařízení.

Malware má podobu počítačových virů, které se šíří v daném zařízení, počítačových červů, jež se kopírují do dalších zařízení, např. e-mailem, tzv. spyware sledujícího a mapujícího činnost obsahu souborů oběti. Tento obsah je nadále odesílán pachateli.

- c) DoS, DDoS [(Distributed) Denial of Servis] – znamená odmítnutí služby, které zapříčiňuje omezení konkrétního serveru.
2. Útoky spočívající v porušování práv duševního vlastnictví – těmito útoky dochází ke zneužití umístěním (upload) určitého mediálního obsahu (film, hudba, literatura) na veřejně přístupné uložení, kde může dílo získat (download) prakticky neomezený počet uživatelů. Patří sem rovněž tzv. softwarová kriminalita, která umožňuje neoprávněné zasahování do počítačového programu, neoprávněné užívání softwaru, výrobu nelegálního softwaru a nelegální šíření softwaru.
3. Tradiční kriminalita v novém kabátě – do této kategorie řadíme podvody internetových obchodů a nabízeného zboží, zneužívání platebních karet formou tzv. skimmingu, neboli kopírování údajů z magnetického proužku karty bez vědomí právoplatného držitele karty a jejich následné nahrání na novou padělanou platební kartu, tzv. nigerijské dopisy, které se snaží zapůsobit na emocionální stránku adresáta popsáním dojemného příběhu s prosbou o zaslání finančního daru, půjčky apod., nepovolené online hazardní hry a nepoctivé hry a sázky, krádeže identity, kdy jsou osobní údaje člověka bez jeho souhlasu využívány pachatelem s cílem vydávat se za jiného člověka, a tzv. deep internet (deep web, zakázaný internet, internetové podsvětí), který slouží jako zdroj kriminálního jednání, zejména v podobě nelegálního obchodování s drogami, lidmi, zbraněmi, dětské prostituce, vyobrazuje skutečné násilné útoky, vraždy atd.
4. Útoky spočívající ve vytváření a šíření škodlivého (nelegálního nebo žádoucího) obsahu – řadíme sem dětskou pornografii, sexting, násilí a extremismus, kybergrooming, kyberšikanu, spam a další (Gřivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 339–348).

Útoky spočívající ve vytváření a šíření škodlivého obsahu můžeme chápat jako nebezpečné jevy v internetovém prostředí, které jsou typické především u mládeže, jak v pozici pachatelů, tak obětí. Tyto jevy si v následujícím textu přiblížíme.

Nebezpečné jevy v prostředí internetu

Internetový prostor má v dnešním světě významnou roli, především pro mládež, o které se někdy hovoří jako o informační generaci. Důvodem pro ono označení je skutečnost, že informační a komunikační technologie jsou pro mládež zdrojem poznávání světa a zároveň jejich život doprovázejí.

V prostředí internetu se můžeme setkat s jevy, jež přinášejí jedincům různá úskalí, negativní vliv a způsobují potíže. I přes fakt, že tyto jevy jsou kriminální povahy, nejsou přímo charakterizovány a pevně ukotveny v českém trestním právu.

Aktérem způsobujícím nebezpečí je vždy člověk, o němž můžeme říct, že vykazuje známky nežádoucího chování či tak přímo jedná. U dětí a mládeže se takovéto chování označuje jako rizikové. Mezi typické nežádoucí/rizikové formy chování v internetovém prostředí patří kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, a sexting.

Termínem kyberšikana rozumíme agresivní, úmyslné chování či jednání probíhající prostřednictvím elektronických médií s cílem uškodit osobě, proti které je namířeno. Kyberšikana může být doprovázejícím prvkem šikany „tradiční“, čímž bychom mohli konstatovat, že s kyberšikanou se setkáváme hlavně ve školním prostředí. Abychom mohli kyberšikanu nazvat kyberšikanou, musí vykazovat tyto prvky:

- Děje se prostřednictvím elektronických médií;
- Opakovanost;
- Záměrnost agresivního aktu ze strany útočníka;
- Mocenská nerovnováha;
- Oběť vnímá toto jednání jako nepříjemné, ubližující (Černá et al., 2013, s. 21).

Pokud nelze tyto znaky zpozorovat, nemusí se jednat o kyberšikanu, ale o tzv. online obtěžování jednorázového charakteru.

Kyberšikana má široké rozpětí projevů. K. Kopecký (2015, s. 14–15) považuje publikování ponižujících záznamů nebo fotografií, ponižování a pomlouvání, krádež identity, zneužití cizí identity ke kyberšikaně nebo dalšímu sociálně patologickému jednání, ztrapňování pomocí falešných profilů, provokování a napadání uživatelů v online komunikaci, vydírání, vyhrožování a zastrašování, zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť, vyloučení v rituální komunity, obtěžování, online hry,

tzv. happy slapping (fyzický útok spojený s vytvořením záznamu, který je umístěn do prostředí internetu a je dále sdílen) a tzv. kyberstalking za nejznámější projevy kyberšikany.

Kyberšikana představuje složitý problém pro společnost, jelikož může probíhat neomezeně, anonymně, bez rozpoznatelných symptomů a její řešení je pro každého velmi obtížné. Represivní složky, zejména policie, nemůže nikoho stíhat za spáchání kyberšikany, protože trestní právo tento pojem nezná. Kdyby však byla kyberšikana odhalena a splňovala by charakter trestního jednání, šlo by pachatele stíhat pro trestný čin ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, vydírání, pomluvy, krádeže, podvodu, poškozování cizí věci, násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci, nebezpečného vyhrožování nebo nebezpečného pronásledování. Rovněž může být pachatelovo jednání „posouzeno jako přestupek, a to přestupek proti občanskému soužití“ (Vlachová, 2009, online).

Kybergroomingem se rozumí „psychická manipulace oběti prostřednictvím informačních a komunikačních technologií s cílem jejího sexuálního využití. Kybergroomer kontaktuje vybranou osobu, s níž obvykle pod (alespoň částečně) změněnou identitou dlouhodobě udržuje a prohlubuje vztah. Postupně má z oběti pornografické materiály, vybízí ji ke striptýzu před webkamerou atp. Poté, co se stane obětí na něm emočně závislou, požaduje osobní setkání, při kterém zpravidla obětí sexuálně zneužije, např. k výrobě pornografie“ (Grivna, Scheinost, Zoubková, 2014, s. 344). Dle výzkumů jsou obětmi nejčastěji děti ve věku 13 – 17 let.

Kybergrooming je další pojem, který v trestním zákoníku nenajdeme. Může však být posuzován jako trestný čin obchodování s lidmi, omezování osobní svobody, vydírání, pohlavní zneužití, ohrožování výchovy dítěte, podvodu, nebezpečného pronásledování či nebezpečného vyhrožování (Vlachová, 2009, online). Pokud by kybergroomer zlákal obětí k výrobě pornografického materiálu, může být rovněž stíhán za šíření pornografie. Kdyby se obětí stal nezletilý, pachatel by mohl být stíhán za výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií a zneužití dítěte k výrobě pornografie.

Sexting se řadí mezi velmi se rozmáhající fenomény kyberprostoru. Označujeme jím „elektronické rozesílání textových zpráv, vlastních fotografií či vlastního videa se sexuálním obsahem“ (Kopecký, 2015, s. 43).

I když je někdy sexting vnímán jako forma zábavy a zpestření partnerského vztahu, jeho provozovatelé si neuvědomují skutečnost, že se sami mohou dopouštět trestněprávního jednání, a to v případě, když se daný materiál dostane do špatných

rukou. Sexting může být pak vyšetřován jako trestný čin šíření pornografie, výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie a ohrožování výchovy dítěte (Michálek, 2017b, online).

Kyberstalking je jediná forma nežádoucího chování, která má svoji právní úpravu. Jde o dlouhodobé pronásledování oběti prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. V trestním zákoníku najdeme kyberstalking pod tzv. nebezpečným pronásledováním. Když není posuzován jako trestný čin, může být interpretován jako přestupek.

Existují i další jevy, které mají souvislost se zmíněnými formami nežádoucího a rizikového chování. Jejich kriminální charakter je již nejasný, a proto by se musely vyskytovat spolu s nějakým dalším jevem, který již lze postihnout trestněprávní úpravou.

Nebezpečné jevy v prostředí internetu se rovněž stávají předmětem společenskovědního výzkumu. Příkladem může být zkoumání Kamila Kopeckého z Univerzity Palackého v Olomouci, které se zabývá rizikovým chováním dětí v prostředí internetu. Tento výzkum, provedený v roce 2014 u české mládeže, se stal podkladem pro některé otázky praktické části této práce.

5 PRŮZKUM NÁZORŮ STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE NA VZTAH MEZI MÉDII A KRIMINALITOU

Empirická část práce je věnována průzkumu názorů středoškolské mládeže vztah mezi médii a kriminalitou. Současně je jejím úkolem využít teoretické poznatky o spojitosti médií a kriminality v praxi.

5.1 Projekt průzkumu

Pro praktickou část práce je stanoven výzkumný problém, který zní: Jaké jsou názory středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou? Pro jeho zodpovězení je nutné určit samotný cíl následujícího průzkumu.

Cílem průzkumu je zmapovat názory středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou, resp. uvést stanoviska středoškoláků na mediální obraz kriminality a vybrané nebezpečné jevy kriminální povahy, jež se vyskytují v prostředí internetu. Veškeré zkoumané náležitosti uvedené v cíli ověřují poznatky studií, ve kterých byl zkoumán mediální obraz kriminality, a výsledky výzkumu, jež se zabýval nebezpečnými jevy v prostředí internetu.

Na základě zmíněných materiálů bylo pro průzkum stanoveno 6 hypotéz, tedy předpokladů z již teoreticky zpracované problematiky (Gavora, 2008, s. 63), v tomto znění:

- **Hypotéza č. 1:** Více než 40 % středoškoláků na základě informací z médií považuje násilnou kriminalitu za oblast, ve které dochází k nejvíce trestným činům.
- **Hypotéza č. 2:** Více než pětina středoškoláků se domnívá, že nejvíce zobrazovaným trestným činem v médiích je trestný čin vraždy.
- **Hypotéza č. 3:** Méně než polovina studentů si myslí, že když média informují o kriminalitě, přinášejí objektivní informace.
- **Hypotéza č. 4:** Nadpoloviční většina středoškolských studentů si nemyslí, že umístění jejich erotické fotografie/video na internet je trestným činem.
- **Hypotéza č. 5:** Alespoň 40 % respondentů se někdy stalo obětí kyberšikany.
- **Hypotéza č. 6:** Minimálně 20 % respondentů se někdy stalo pachateli kyberšikany.

Každá stanovená hypotéza má svůj základ na již provedeném šetření. Pro lepší porozumění si hypotézy jednotlivě rozebereme:

- **H1: Více než 40 % středoškoláků na základě informací z médií považuje násilnou kriminalitu za oblast, ve které dochází k nejvíce trestným činům.**

První hypotéza se opírá o studii s názvem Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství (2015, s. 44), kterou vydal Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP). Autoři studie se zabývali otázkou kriminálního zpravodajství. Výsledkem bylo zjištění, že divákům jsou ze 42,9 % prezentovány zprávy násilné kriminality.

- **H2: Více než pětina středoškoláků se domnívá, že nejvíce zobrazovaným trestným činem v médiích je trestný čin vraždy.**

Druhá hypotéza opět vychází ze studie Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství (2015, s. 45) zmíněného institutu. Mediální obraz kriminality je dle zkoumaného kriminálního zpravodajství tvořen ze 24,1 % trestným činem vraždy.

- **H3: Méně než polovina studentů si myslí, že když média informují o kriminalitě, přinášejí objektivní informace.**

Třetí hypotéza vyplývá ze studie Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice (2008, s. 268–269), kterou také vydal Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Autor studie se zabýval názory na objektivitu médií při podávání informací o kriminalitě v České republice. Z odpovědí respondentů bylo možné konstatovat, že pouze 37,4 % občanů vyslovilo názor přikloňující se k objektivnosti sdělení o kriminalitě. Tento výsledek se dozajista stal špatnou vizitkou českých médií.

- **H4: Nadpoloviční většina středoškolských studentů si nemyslí, že umístění jejich erotické fotografie/video na internet je trestným činem.**

Čtvrtá hypotéza byla inspirována výzkumem Kamila Kopeckého z Univerzity Palackého v Olomouci na téma Rizikové chování českých dětí v prostředí internetu (2015, s. 65). Řešitel výzkumu se zabýval sextingem a přišel ke zjištění, že 77,5 % respondentů považuje sexting za riskantní jednání. Předpokladem pro stanovení

hypotézy byl jak zmíněný výsledek K. Kopeckého, tak rovněž informace, že i jedinec, který šíří vlastní fotografii/video se sexuálním obsahem, se sám stává pachatelem trestného činu.

- **H5: Alespoň 40 % respondentů se někdy stalo obětí kyberšikany.**

Pátá hypotéza se již plně vychází z výzkumu K. Kopeckého (2015), který uvádí, že 50,9 % respondentů se setkala s kyberšikanou na straně oběti. Nejčastějšími projevy kyberšikany bylo urážení, zesměšňování, vyhrožování, vydírání, ztrapňování šířením fotografie/video, průnik do účtu na sociální síti apod.

- **H6: Minimálně 20 % respondentů se někdy stalo pachateli kyberšikany.**

Poslední hypotéza je inspirována stejným výzkumem K. Kopeckého jako H4 a H5 (2015, s. 57–58). Tato hypotéza však obrací pozornost na pachatele kyberšikany. Z problematiky vyplývá stejné rozložení forem kyberšikany jako u obětí, kdy nejvíce frekventovanou formou útoku se stal průnik na účet (24,93 %).

Kvantitativně orientovaný průzkum byl zrealizován pomocí dotazníku, který byl zvolen z důvodu charakteru položeného výzkumného problému. Anonymní dotazník byl distribuován elektronickou formou, přes službu Formuláře Google, což umožnilo oslovit respondenty z širokého okolí a vyplnit dotazník za krátký čas. Dotazníkové šetření probíhalo během měsíce března a dubna 2017.

Dotazníkový průzkum se skládá ze 2 částí. První část obsahuje pozdravení, představení řešitele, prosbu o vyplnění, informaci, k čemu dotazník poslouží, a poděkování o vyplnění. Druhá část již předkládá samotné otázky dotazníku. Úkolem respondentů bylo zodpovědět 8 otázek, 7 uzavřených a 1 otevřenou. Celý dotazník je přiložen na konci práce (Příloha A).

Za cílovou skupinu tohoto průzkumu byla zvolena středoškolská mládež, primárně z těchto středních škol:

- Gymnázium Česká Třebová;
- Gymnázium Ústí nad Orlicí;
- Střední škola služeb, obchodu a gastronomie, Hradec Králové;
- Střední škola technická a řemeslná, Nový Bydžov;
- Vyšší odborná škola a Střední škola technická Česká Třebová.

Důvod výběru této skupiny spočívá v tom, že právě středoškoláci jsou skupinou jedinců, která se, dle dosavadních výzkumů, nejvíce pohybuje v prostředí internetu a je hlavním recipientem různých vlivů internetu a jiných médií. Druhým důvodem výběru je má vize do budoucnosti. Rád bych se věnoval profesi středoškolského nebo vysokoškolského učitele či pracoval s mládeží adolescentního věku.

5.2 Analýza a interpretace výsledků

Výsledky dotazníkového průzkumu jsou zpracovány v tabulkách, okomentovány a interpretovány společně s hypotézami. Jako první je interpretována poslední otázka průzkumu, jelikož slouží pro bližší charakteristiku výzkumného souboru. Poté následují otázky, spolu s výsledky, v původním pořadí.

- **Otázka č. 8: Na jakém stupni středního vzdělávání se nacházíte?**

Tabulka č. 2: Stupně středního vzdělávání

Možnosti	Četnost	Procenta
Střední vzdělávání s maturitní zkouškou	179	76,50 %
Střední vzdělávání s výučním listem	55	23,50 %
Celkem	234	100 %

Osmá otázka slouží pro charakteristiku výzkumného vzorku. Anonymní dotazník celkem vyplnilo 234 respondentů z různých středních škol. Dotazník byl vyplněn 179 studenty (76,50 %), kteří se momentálně nacházejí na stupni středního vzdělávání s maturitní zkouškou. Zbýlých 55 respondentů (23,50 %) se nachází na středním vzdělávání s výučním listem.

- **Otázka č. 1: V jaké oblasti kriminality, na základě získaných informací z médií, dochází k nejvíce trestným činům?**

Tabulka č. 3: Názory na mediální obraz kriminality podle druhů kriminality

Možnosti	Četnost	Procenta
Mravnostní	9	3,85 %
Násilná	119	50,85 %

Možnosti	Četnost	Procenta
Majetková	55	23,50 %
Hospodářská	31	13,25 %
Ostatní	5	2,14 %
Zbývající	15	6,41 %
Celkem	234	100 %

První otázka se zaměřovala na mediální obraz kriminality podle jednotlivých druhů kriminality. U každé nabízené možnosti byly pro lepší představivost vyjmenovány příklady trestných činů, které do dané kategorie patří (viz. Příloha A). Z tabulky č. 3 vycházejí jednoznačná zjištění. Více než polovina respondentů (50,85 %) považuje na základě získaných informací z médií násilnou kriminalitu za oblast, ve které dochází k nejvíce trestným činům. Majetkovou kriminalitu považuje 23,50 % respondentů za oblast, ve které dochází k nejvíce trestné činnosti. Poté následuje kriminalita hospodářská (13,25 %), zbývající (6,41 %) a mravnostní (3,85 %). Na posledním místě se umístila tzv. ostatní kriminalita (2,14 %).

Z výsledků první otázky můžeme konstatovat, že došlo k **potvrzení H1: Více než 40 % středoškoláků na základě informací z médií považuje násilnou kriminalitu za oblast, ve které dochází k nejvíce trestným činům.** Zkoumaný vzorek středoškolských studentů považuje z 50,85 % násilnou kriminalitu za kategorii, ve které dochází k nejvíce trestným činům. Jedná se tedy o více než 10% nárůst než byl původní předpoklad.

- **Otázka č. 2: Uveďte prosím, jaký je podle Vás nejvíce zobrazovaný trestný čin v médiích.**

Tabulka č. 4: Názory na nejvíce médii zobrazovaný trestný čin

Odpovědi	Četnost	Procenta
Vražda	95	40,60 %
Krádež	39	16,67 %
Loupež	22	9,40 %
Úplatky	12	5,13 %
Teroristický útok	10	4,27 %
Podvod	9	3,85 %

Odpovědi	Četnost	Procenta
Znásilnění	7	2,99 %
Dopravní nehody z nedbalosti	7	2,99 %
Vydírání	5	2,14 %
Daňový únik	4	1,71 %
Šíření toxikomanie	4	1,71 %
Únos	3	1,28 %
Zpronevěra	3	1,28 %
Ublížení na zdraví	1	0,43 %
Zabití	1	0,43 %
Pohlavní zneužití	1	0,43 %
Poškození cizí věci	1	0,43 %
Vyřazené odpovědi	10	4,27 %
Celkem	234	100 %

Druhá otázka je jakýmsi pokračováním otázky první. Úkolem této otevřené otázky bylo zjistit, s jakým trestným činem se středoškoláci v prostředí médií nejvíce setkávají. Mezi nejvíce zastoupené odpovědi patří vražda (40,60 %), krádež (16,67 %) a loupež (9,40 %). Další odpovědi byli s výrazně nižší četností. Musíme však několik odpovědí uvést na pravou míru. Trestní zákoník neuvádí úplatky pod jedním paragrafem, ale pod dílem 3 „Úplatkářství“ v X. hlavě trestního zákoníku, do které spadají trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. Mezi úplatkářství patří přijetí úplatku (§ 331), podplácení (§ 332), nepřímé úplatkářství (§ 333) a společné ustanovení (§ 334), jež vymezuje základní pojmy spojené s problematikou úplatkářství. Ne zcela jasnou odpovědí jsou dopravní nehody z nedbalosti, jelikož takovýto trestný čin trestní zákoník nezná. Na dopravní nehodovost z nedbalosti by však bylo možné uplatnit usmrcení z nedbalosti (§ 143), těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147), ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148), obecné ohrožení z nedbalosti (§ 273) a poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení z nedbalosti (§ 277). Další nepřesnou odpovědí je daňový únik, protože se jedná o další pojem, který trestní zákoník neužívá. Nicméně bychom mohli daňový únik uplatnit v dílu 2 „Trestné činy daňové, poplatkové a devizové“ VI. hlavy trestního zákoníku.

V daňové trestné činnosti dochází k trestnému činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240), neodvedení daně, pojistného na sociálním zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241) a nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243). Únos je odpovědí rovněž nespecifikovanou. Trestní zákoník totiž hovoří o únosu pouze ve spojitosti s trestným činem únosu dítěte a osoby a stížené duševní poruchou (§ 200) a trestným činem teroristického útoku (§ 311). V této otázce bylo vyřazeno 10 odpovědí z důvodu jejich nesmyslnosti či vulgarity.

Nejvíce četnou odpovědí byla tedy vraždy (40,60 %), čímž je **potvrzena H2: Více než pětina středoškoláků se domnívá, že nejvíce zobrazovaným trestným činem v médiích je trestný čin vraždy**. Výsledkem druhé otázky je, že více než dvě pětiny středoškoláků považují trestný čin vraždy za nejvíce mediálně zobrazovaný trestný čin.

- **Otázka č. 3: Jak si myslíte, že média, tj. tisk, rozhlas, televize, internet, informují o kriminalitě v ČR?**

Tabulka č. 5: Názory na objektivitu médií při prezentaci kriminality

Možnosti	Četnost	Procenta
Přinášejí objektivní informace	48	20,51 %
Vyhledávají jen senzace	97	41,45 %
Vyvolávají jen obavy a strach mezi občany	57	24,36 %
Neumím posoudit, jak média informují o kriminalitě	32	13,68 %
Celkem	234	100 %

Třetí otázka se zabývala objektivitou médií při prezentaci kriminality. Pouze něco málo přes pětinu (20,51 %) dotázaných pokládá kriminální zpravodajství za objektivní. Respondenti se přiklánějí k názoru, že média prezentují spíše jen kriminální senzace (41,45 %) a vyvolávají obavy a strach mezi občany (24,36 %). O mediálně prezentované kriminalitě neumí posoudit 13,68 % respondentů.

Třetí otázkou byla rovněž **potvrzena hypotéza, a to H3: Méně než polovina studentů si myslí, že když média informují o kriminalitě, přinášejí objektivní informace.** Z výsledků třetí otázky a stanovené H3 lze konstatovat, že méně než polovina středoškolských studentů souhlasí s přinášením objektivních informací o kriminalitě v České republice.

- **Otázka č. 4: Myslíte si, že umístění Vaší erotické fotografie/videoa na internet (či jiné médium) je trestným činem?**

Tabulka č. 6: Názory na trestnost umístění erotické fotografie/videoa na internet

Možnosti	Četnost	Procenta
Ano	105	44,87 %
Ne	129	55,13 %
Celkem	234	100 %

Čtvrtá otázka se zabývá názory na trestnost umístění erotického obsahu na internet. Více jak polovina dotázaných (55,13 %) studentů si nemyslí, že umístění erotické fotografie/videoa na internet (či jiné médium) je trestným činem. Naopak 44,87 % respondentů toto jednání za trestné považuje.

Tato otázka se vztahuje k hypotéze H4: **Nadpoloviční většina středoškolských studentů si nemyslí, že umístění jejich erotické fotografie/videoa na internet je trestným činem.** Výsledky dokazují **potvrzení H4.** Konkrétně 55,13 % respondentů se domnívá, že umístění jejich vlastního obsahu s erotickým podtextem nelze považovat za trestněprávní jednání.

- **Otázka č. 5: Stal/a jste se někdy obětí kyberšikany (urážení, zesměšňování, vyhrožování, vydírání, ztrapňování šířením fotografie, průnik do účtu na sociální síti apod. v prostředí internetu?)**

Tabulka č. 7: Oběti kyberšikany

Možnosti	Četnost	Procenta
Ano	96	41,03 %
Ne	138	58,97 %
Celkem	234	100 %

Otázka pátá a šestá se zaměřuje na konkrétní negativní jev, kyberšikanu, vyskytující se v internetovém prostředí, jenž by mohl po splnění určitých podmínek být považován za trestný čin. Tato otázka se zaměřuje na respondenty, resp. zdali se někdy respondenti stali obětí kyberšikan. Výsledky uvádějí, že 41,03 % respondentů se někdy obětí stalo, naopak 58,97 % nestalo.

Došlo k **potvrzení H5: Alespoň 40 % respondentů se někdy stalo obětí kyberšikan.** Hypotéza byla potvrzena o 1,03% bod, což můžeme považovat za pozitivní ověření výsledků výzkumu K. Kopeckého.

- Otázka č. 6: **Stal/a jste se někdy pachatelem kyberšikan (urážení, zasměšňování, vyhrožování, vydírání, ztrapňování šířením fotografie, průnik do účtu na sociální síti apod. v prostředí internetu?)**

Tabulka č. 8: Pachatelé kyberšikan

Možnosti	Četnost	Procenta
Ano	67	28,63 %
Ne	167	71,37 %
Celkem	234	100 %

Otázka šestá se též zabývala otázkou kyberšikan. Nyní nás zajímalo, zdali se respondenti někdy stali samotnými pachateli kyberšikan. Z celkového počtu respondentů se pachateli stalo 28,63 % středoškoláků, 71,37 % respondentů se pachatelem takového jednání nestalo.

K šesté otázce byla stanovena hypotéza **H6: Minimálně 20 % respondentů se někdy stalo pachateli kyberšikan.** I tato již **poslední** hypotéza byla **potvrzena.** Ze zkoumaného vzorku se stalo pachateli kyberšikan 28,63 % respondentů, tedy o 8,63 % více než bylo předpokládáno.

- Otázka č. 7: **Z jakého mediálního zdroje získáváte nejvíce informací o kriminalitě?**

Tabulka č. 9: Získávání informací o kriminalitě

Možnosti	Četnost	Procenta
Noviny, časopisy	6	2,56 %
Rozhlas	2	0,85 %

Možnosti	Četnost	Procenta
Televize	100	42,74 %
Internet	126	53,85 %
Celkem	234	100 %

Sedmá otázka slouží pro zjištění, z jakého mediálního zdroje získávají respondenti informace o kriminalitě. Jak je z tabulky č. 9 patrné, nejvíce jsou respondenty získávány zdroje o kriminalitě z internetu (53,85 %). Poté získávají dané informace ve větší míře z televize (42,74 %). Nejméně jsou informace o kriminalitě přijímány z tiskovin (2,56 %) a rozhlasu (0,85 %).

5.3 Shrnutí

Cílem empirické části bylo uvést stanoviska středoškolských studentů na mediální obraz kriminality a vybrané nebezpečné jevy kriminální povahy, jež se vyskytují v prostředí internetu. Na začátku průzkumu názorů středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou bylo stanoveno šest hypotéz sloužících pro ověření již stávajících výzkumů, které se zabývaly mediálním obrazem kriminality a vybranými nebezpečnými jevy v prostředí internetu.

Všechny hypotézy tohoto průzkumu se podařilo potvrdit. Nicméně je důležité uvést, že hypotézy byly potvrzeny respondenty, kteří se převážně nacházejí na maturitních oborech. Pokud by byl výzkumný vzorek tvořen stejným počtem studentů maturitních i výučných oborů, mohli bychom se dočkat jiných výsledků.

První část dotazníku byla zaměřena na mediální obraz kriminality. Bylo zjištěno, že se středoškoláci v prostředí médií nejvíce setkávají s násilnou kriminalitou, hlavně s vraždami. Policejní statistiky však uvádějí zcela odlišná fakta. Nejvíce zastoupenou kriminalitou v České republice je kriminalita majetková, přičemž největší podíl na tomto druhu kriminality má trestný čin krádeže. To dokazuje, že se kriminální zpravodajství nezaměřuje na objektivní informace, ale na senzace, což i vyplývá z výsledku třetí otázky.

Druhá část dotazníkového šetření byla orientována na sexting a kyberšikanu. Umístování vlastní erotické fotografie/video na internet nepovažuje více jak polovina dotázaných za trestný čin. Tento výsledek bychom mohli považovat za velmi vážný, jelikož samotné odesílání materiálu se sexuálním podtextem je velmi rizikové,

ale rovněž velmi snadno zneužitelné. Z otázek zabývajících se kyberšikanou vyplývá, že nadpoloviční většina výzkumného vzorku se nestala obětí, ale ani pachatelem kyberšikany. Tento výsledek je relativně pozitivním zjištěním.

Celkově bychom mohli uznat fakt, že užívání médií může způsobit negativní dopady na jedince a mediální výchova středoškolské mládeže, zaměřená na nauku používání médií a poznávání nástrah mediálního světa, je v mnoha aspektech nefunkční.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo teoreticky popsat problematiku mládeže, kriminality, médií a vzájemný vztah mezi médii a kriminalitou. Mládež představující svým způsobem specifickou skupinu byla čtenáři přiblížena v první kapitole na základě různých vědních disciplín, a to z hlediska sociologie, psychologie, ale také trestního práva. Nechybí ani popsání současné středoškolské mládeže, jež byla hlavním aktérem empirické části práce.

Druhá kapitola byla zaměřena na charakteristiku kriminality jako sociálně patologického jevu a postavení kriminality v kriminálních vědách. Rovněž byly vysvětleny jednotlivé příčiny a podmínky kriminálního chování jedinců. Část druhé kapitoly byla věnována vymezení jednotlivých druhů kriminality.

Třetí kapitola se zabývala médii, resp. obecným popisem médií, jejich funkcemi, významy či konkrétními druhy médií, např. audiovizuálními. V kapitole je též zmíněna sociální komunikace, ke které může docházet i přes určité médium.

Poslední teoretická kapitola se týkala vztahu mezi médii a kriminalitou. Je zde uveden vliv médií na kriminální chování, mediální obraz kriminality vycházející ze studií Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, kyberkriminalita jako fenomén informační společnosti a nebezpečné jevy v prostředí internetu, které mohou po splnění určitých náležitostí nabývat kriminální povahu. V případě mládeže se tyto jevy nazývají a posuzují jako rizikové.

Pro empirickou část práce byl určen cíl mapující stanoviska středoškolské mládeže na mediální obraz kriminality a na vybrané nebezpečné jevy kriminální povahy, jež se vyskytují v prostředí internetu. Uvedený cíl byl spolu s hypotézami splněn. Zkoumaní středoškoláci mají stejné názory na mediální obraz a vybrané rizikové jevy jako výzkumné vzorky studií a výzkumů, které sloužily jako podklad pro empirickou část práce.

Středoškoláci se při sledování mediálního kriminálního zpravodajství nejvíce setkávají s násilnou trestnou činností, přičemž trestný čin vraždy je na první příčce. Tímto výsledkem byla potvrzena první a druhá hypotéza. Názorově převažující násilná kriminalita a trestný čin vraždy dokazují, že média nepřinášejí objektivní informace, ale spíše senzace, s čímž respondenti souhlasí. Tak byla potvrzena i hypotéza třetí.

V této souvislosti je důležité připomenout, že podle oficiální policejní statistiky má nejvyšší podíl na kriminalitě majetková trestná činnost, hlavně trestný čin krádeže.

Dále byly studentům položeny otázky zabývající se sextingem a kyberšikanou. Z výsledků vyplynulo, že sdílení vlastního erotického materiálu do mediálního prostoru více jak polovina dotázaných nepovažuje za trestněprávní jednání. Jelikož byla tato skutečnost předpokládána, čtvrtá hypotéza byla potvrzena. Kyberšikana je moderní negativní jev, který je součástí školního i mimoškolního života. Ani jinak tomu nebylo v případě našeho zkoumaného souboru. Podstatou páté a šesté hypotézy bylo zjistit, zda se určité procento středoškolské mládeže někdy stalo obětí či pachatelem kyberšikany. Hypotézy byly opět potvrzeny. O samotných výsledcích, z nichž vyplývá výskyt kyberšikany, lze však polemizovat.

Bakalářská práce by mohla posloužit účelům mediální výchovy středoškolských studentů i široké veřejnosti. Všichni by měli mít možnost vědět, jaký mediální prostor je a co nabízí. Můžeme říci, že kyberprostor je plný rizik a nabízí především to, co je poutavé a působí na smyslovou a emocionální stránku jedince. Zároveň je nutné apelovat na fakt, že mediální sdělení nejsou zcela objektivní, což může zapříčinit zkreslené vnímání určitých jevů, např. kriminality. Proto je podstatné, aby si každý jedinec ověřoval přijímané mediální informace z důvěryhodných zdrojů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. 752 s. ISBN 80-7178-640-3.

BEDNÁŘ, Vojtěch. *Krizová komunikace s médii*. Praha: Grada, 2012. Žurnalistika a komunikace. 192 s. ISBN 978-80-247-3780-5.

ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0.

EXNEROVÁ, Hana. *Základy sociologie*. 2. rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, 73 s. ISBN 80-85981-31-9.

FÁZIK, Alexander. *Mládež ve společnosti*. Praha: Svoboda, 1977. 259 s.

FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. 215 s. ISBN 978-80-7380-521-0.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažně sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozš., vyd. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008. 269 s. ISBN 978-80-223-2391-8.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Aktualizované a rozšíření vydání revidované Philipem W. Suttonem. Praha: Argo, 2013. 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.

GRIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav a ZOUBKOVÁ, Ivana et al. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.

HEWSTONE, Miles a STROEBE, Wolfgang. *Sociální psychologie. Moderní učebnice sociální psychologie*. Praha: Portál, 2006. 776 s. ISBN 80-7367-092-5.

HRONCOVÁ, Jolana, KRAUS, Blahoslav et al. *Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov*. Banská Bystrica: UMB, 2006. 251 s. ISBN 80-8083-223-4.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. 264 s. ISBN 978-80-247-3679-2.

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média. 2., přepracované vydání*. Praha: Portál, 2015. 392 s. ISBN 978-80-262-0743-6.

KABÁTEK, Aleš. *Sociologické texty*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1994. 182 s. ISBN 80-7066-890-3.

KARABEC, Zdeněk et al. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 109 s. ISBN 978-80-7338-071-7.

KOPECKÝ, Kamil. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 170 s. ISBN 978-80-244-4868-8.

KRAUS, Blahoslav et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1.

KRAUS, Blahoslav a HRONCOVÁ, Jolana. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 210 s. ISBN 978-80-7435-575-2.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 80-7178-747-7.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 192 s. ISBN 978-80-247-5309-6.

MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). 304 s. ISBN 978-80-247-4580-0.

MCQUAIL, Denis. *McQuail's Mass Communication Theory*. 5th ed. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage, 2005. 616 pp. ISBN 14-129-0372-6.

MORAVEC, Václav. *Média v tekutých časech: konvergence audiovizuálních médií v ČR*. Praha: Academia, 2016. Společnost (Academia). 188 s. ISBN 978-80-200-2572-2.

MUSIL, Josef. *Sociální a mediální komunikace*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0.

NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.

NOVOTNÝ, Oto a ZAPLETAL, Josef et al. *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. 451 s. ISBN 80-7357-026-2.

ONDREJKOVIČ, Peter. *Štúdie zo sociológie výchovy: teoretické základy sociológie výchovy a mládeže*. Bratislava: Iuventa, 1994. 84 s. ISBN 80-851-7244-5.

ONDREJKOVIČ, Peter et al. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda, 2000. 272 s. ISBN 80-224-0616-3.

PRŮCHA, Jan, MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

ROSENGREN, Karl Erik. *Communication: An Introduction*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage, 2000. 219 pp. ISBN 0803978375.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.

SAK, Petr a SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2.

SAK, Petr et al. *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputerizovaném světě*. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-230-0.

SCHEINOST, Miroslav et al. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.: Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 109 s. ISBN 978-80-7338-148-6.

SKORUNKOVÁ, Radka. *Základy vývojové psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 159 s. ISBN 978-80-7435-253-9.

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. 288 s. ISBN 978.80.247.2907-7.

SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo – mýty a realita: souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. Praha: Triton, 2007. Psyché (Triton). 176 s. ISBN 978-80-7254-926-9.

TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. 216 s. ISBN 978-80-247-2982-4.

URBAN, Lukáš, DUBSKÝ, Josef a MURDZA, Karol. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada, 2011. 240 s. ISBN 978-80-247-3563-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. 816 s. ISBN 978-80-262-0696-0.

Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. 1627 s. ISBN 80-7184-311-3.

VESECKÁ, Renáta a CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha: Linde, 2009. 128 s. ISBN 978-80-7201-772-0.

ZOUBKOVÁ, Ivana a MOULISOVÁ, Marcela. *Kriminologie a prevence kriminality*. Vyd. 1. Praha: Armex, 2004. 146 s. ISBN 80-86795-05-5.

ZOUBKOVÁ, Ivana et al. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 251 s. ISBN 978-80-7380-312-4.

Sborníky

DOLEJŠOVÁ, Leona a PELCÁK, Stanislav. *Televize jako součást volného času*. In: *Socialia 2000. Mládež a volný čas. Sborník příspěvků z mezinárodní konference*

konané v Hradci Králové ve dnech 10. a 11. listopadu 2000. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. 429 s. ISBN 80-7041-760-9.

SMOLÍK, Josef. Kriminologie a subkultury mládeže: etnografický přístup. In: *III. Kriminologické dny*. Sborník z konference konané v Hradci Králové ve dnech 19. a 20. ledna 2015. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 465 s. ISBN 978-80-7435-572-1.

Periodika

CENTERWALL, Brandon. Television and violence: The scale of the problem and where to go from here. In: *Journal of the American Medical Association* 267. 1992.

DIBLÍKOVÁ, Simona. Trendy kriminality v České republice v roce 2015. In: MAREŠOVÁ, Alena, CEJP, Martin, KARBAN, Michal, MARTINKOVÁ, Milada, VLACH, Jiří a DIBLÍKOVÁ, Simona. *Analýza trendů kriminality v roce 2015*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009-, roč. 8, vyšlo v roce 2016. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 131 s. ISBN 978-80-7338-162-2.

CHOMYNOVÁ, Pavla, CSÉMY, Ladislav a MRAVČÍK, Viktor. *Zaostřeno*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2015-, roč. 2, č. 5, vyšlo 20. 9. 2016. ISSN 2336-8241.

MAREŠOVÁ, Alena. Trendy kriminality v České republice v roce 2013. In: MAREŠOVÁ, Alena, CEJP, Martin, KARBAN, Michal, MARTINKOVÁ, Milada, VLACH, Jiří a DIBLÍKOVÁ, Simona. *Analýza trendů kriminality v roce 2013*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009-, roč. 6, vyšlo v roce 2014. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). 121 s. ISBN 978-80-7338-142-4.

MURRAY, John. Children and Television Violence. In: *The Kansas Journal of Law and Public Policy*. Spring, 1995.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávání v České republice v roce 2015. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1996-. ISBN 978-80-87601-37-2.

Legislativa a legislativní dokumenty

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013–2018. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Internetové zdroje

HUŠKOVÁ, Lucie. V 1. čtvrtletí 2016 stoupl počet uživatelů Facebooku na 1,65 miliard. In: *Newsfeed.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-04-23]. Dostupné z: <http://newsfeed.cz/v-1-ctvrtleti-2016-stoupl-pocet-uzivatelu-facebooku-na-165-miliard/>.

MICHÁLEK, Michal. Sociální sítě – rady a doporučení. In: *Policie.cz* [online]. 2017a [cit. 2017-04-23]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/socialni-site-rady-a-doporuceni.aspx>.

MICHÁLEK, Michal. Zneužívání dětí na internetu. In: *Policie.cz* [online]. 2017b [cit. 2017-04-23]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zneuzivani-deti-na-internetu.aspx>.

VLACHOVÁ, Marta. Trestná činnost spojená s internetovou kriminalitou. In: *E-Bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2017-04-26] Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/148-226>.

PŘÍLOHY

Příloha A: Dotazník

Názory středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou

Dobrý den,

jsem studentem 3. ročníku oboru Sociální patologie a prevence na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové. Rád bych Vás touto cestou požádal o vyplnění následujícího krátkého dotazníkového šetření, které bude využito pro potřeby praktické části mé bakalářské práce na téma Názory středoškolské mládeže na vztah mezi médii a kriminalitou. Dotazník je zcela anonymní.

Předem děkuji za vyplnění dotazníku.

Martin Knytl

1. V jaké oblasti kriminality, na základě získaných informací z médií, dochází k nejvíce trestným činům? Vyberte jednu z následujících možností:
 - a) Mravnostní kriminalita (znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužívání, kuplířství)
 - b) Násilná kriminalita (vraždy, loupeže, domácí a jiné násilí, vydírání, týrání, rvačky)
 - c) Majetková kriminalita (krádeže všeho druhu, vloupání, podvody, poškození cizí věci)
 - d) Hospodářská kriminalita (podvody, úplatky, poškozování spotřebitele, zpronevěry)
 - e) Ostatní kriminalita (výtržnictví, sprejerství, šíření drog, maření výkonu, ohrožování výchovy mládeže, požáry)
 - f) Zbývající kriminalita (zanedbání povinné výživy, ohrožování pod vlivem návykové látky, dopravní nehody z nedbalosti)

2. Uveďte prosím, jaký je podle Vás nejvíce zobrazovaný trestný čin v médiích.
.....
3. Jak si myslíte, že média, tj. tisk, rozhlas, televize, internet, informují o kriminalitě v ČR? Vyberte jednu z možností:
- a) Přinášejí objektivní informace
 - b) Vyhledávají jen senzace
 - c) Vyvolávají jen obavy a strach mezi občany
 - d) Neumím posoudit, jak média informují o kriminalitě
4. Myslíte si, že umístění Vaší erotické fotografie/video na internet (či jiné médium) je trestným činem?
- a) Ano
 - b) Ne
5. Stal/a jste se někdy obětí kyberšikany (urážení, zesměšňování, vyhrožování, vydírání, ztrapňování šířením fotografie, průnik do účtu na sociální síti apod. v prostředí internetu)?
- a) Ano
 - b) Ne
6. Stal/a jste se někdy pachatelem kyberšikany (urážení, zesměšňování, vyhrožování, vydírání, ztrapňování šířením fotografie, průnik do účtu na sociální síti apod. v prostředí internetu)?
- a) Ano
 - b) Ne
7. Z jakého mediálního zdroje získáváte nejvíce informací o kriminalitě? Vyberte jednu z možností:
- a) Noviny, časopisy
 - b) Rozhlas
 - c) Televize
 - d) Internet

8. Na jakém stupni středního vzdělávání se nacházíte?
- a) Střední vzdělávání s maturitní zkouškou
 - b) Střední vzdělávání s výučním listem